NIETZSCHE

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

VARLIK YAYINLARI

NIETZSCHE

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

VARLIK YAYINLARI

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI

19 uncu yüzyılın büyük Alman filozofu Friedrich Nietzsche bizde ve dünyada «Zerdüşt böyle dedi» adlı eseriyle tanılmıştır. Schopenhauer'in tersine hayata coşkunlukla bağlı olan bu aydınlık ve akımsar filozofun bütün düşünceleri elbette ki yalnız o eserinde toplanmış değildir. İşte biz bu kitapta size ünlü filozofun en ilginç düşüncelerinden seçilmiş bir demeti sunuyor ve çok beğenileceğinden şüphe etmiyoruz.

Bu kitabın ikinci baskısına yeni birçok düşünceler eklenmiştir.

8 lira

seçilmiş düşünceler

I

NIETZSCHE

SEÇİLMİŞ

DÜŞÜNCELER

Çeviren : SAMİH TİRYAKİOĞLU

Genişletilmiş 2. Baskı

VARLIK YAYINEVİ Ankara Caddesi, İstanbul

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI : 208

Bu kitabın ilk baskısı Ocak 1966 da yapılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı: 1644 İstanbul'da Gül Matbaasında dizilmiş, Kardeş Matbaasında basılmıştır.

Ocak. 1972

ÖNSÖZ

Nietzsche Alman filozof düşünürleri arasında hiç şüphesiz en çok tartışılmış, en çok hayranlık ya da nefret uyandırmış, düşüncelerinde en çok çelişkilere düşmüş, gene de en büyüklerinden biri sayılmıştır.

15 ekim 1844 te doğan Friedrich - VVilhelm Nietzsche!" hayatında ne kadar küçük ve mütevazi bir insan olarak kalmışsa, eserlerinde de o kadar kendine güveni sonsuz, saldırgan ve yargılarını tartışma götürmez kesinlikte sayan bir yazar olarak görünmekten hoşlanmıştır.

Büyük Alman filozofu Schopenhauer'e hayranlıkla başlayan düşünce hayatı sonradan çok değişmiş, onun karamsar dünya görüşünden tamamiyle ayrılarak hayata bağlı Yunan filozoflarının etkisi altında, Dionysos'un yaşama sevincini benimseyen Epiku-ros'çu bir tutuma yönelmiştir.

Gençlik döneminde sanatın insanları dünyaya çevirmek, yeryüzü zevklerinden yararlanmaya yöneltmek görevi olduğuna inanıyordu, «insanca Yaşamak" (1078), «Yolcu ve Gölgesi» (1880) bu dönemin yaşama sevincini kutlayan ve hıristiyanlığın «dünyadan elçekme» inancına karşı çıkan eserleridir. 1879 da hastalandı. Sonuçsuz bir aşktan sonra gittiği İtalya'da Akdeniz ikliminin coşkun güzelliği içinde «Zerdüşt böyle dedi»yi yazdı. Öteden beri zihnini kurcalayan üst-insan görüşü burada en güçlü

6

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

savunmasına kavuşuyordu. Bu ve daha sonraki yazılarında. insanları, güdülmek için çobanlara ihtiyacı olan sürüler halinde görüyor, bir Avrupa birliği kurma ülküsünü güttüğü için üst-insan payesine lâyık gördüğü Napolyon'a hayran oluyordu. Zerdüşt (Za-rathoustra) ona göre değer yargılarını altüst etmiş

bir üst-insan'dı.

Buda'nm insanca felsefesini İsa'nın, kilise tarafından daha da dejenere edilmiş, dünya düşmanlığına yeğ tutuyor, hıristiyan inançlarına en sert eleştirileri yöneltiyordu.

Üst-insan tasavvuru Atatürk'ün kişiliğinde büyük bir gerçeklik payı bulmuş olan Nietzsche, bilmeyiz sağ olsaydı da Alman hegemonyası adına dünyayı cehenneme çevirmiş olan Hitler'i tanımış olsaydı, sadece insanlara çobanlık etmeyi başardı diye onu da bir üst-insan sayar, hattâ «Üst-insan»

kavramının geçerliliği üzerinde ısrar eder miydi?

Hayatının son dört yılını akıl dengesi sarsılmış olarak geçiren Nietzsche I889'da Torino'da büsbütün çıldırdı ve Almanya'da bir akıl hastanesine kaldırıldı, 25 ağustos 1900 de öldü.

BuraHp okuyacağınız düşünceleri, çeşitli eserlerindeki özdeyişlerinden derlenmiştir.

VARLIK

ŞEN BİLGİ

Kendi evimde otururum, Kimseyi taklit etmiş değilim, -Kendisiyle alay etmemiş olan -Her üstadla da alay ettim. —

(Kapımın üzerinde bunlar yazılı.)

Uzaktan. — Bu dağ bu bölgeye yüksekten bakıyor, ona bütün sevimliliğiyle

Özelliğini de o veriyor: Bunu kendimize yüz kez söyledikten sonra: «(Madem ki bölgeye bu sevimliliğini o veriyor, kendisi de bu dolayların en sevimli nesnesi olmak gerek,» biçiminde bir sanıya kapılacak kadar delilik ve minnet gösterip dağa tırmanıyoruz ve hayâl kırıklığına uğruyoruz. Dağın yamaçlarından, bizi çevreleyen manzara ile gözlerimizin önüne serilen manzaradan, o büyülü hâl yokolu-veriyor birden. Kimi iyilikler gibi^ kimi bü-YİlkJbLİkleıin de Jbe.lirli bir uzaklıktan ve - burası çok önemli - hiçbir zaman yukarıdan değil de aşağıdan görülmeleri gerektiğini, an-eak böylelikle etki yarataca Marmi-Jiniıtmıiş-

10

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

tuk çünkü. Belki sen de çevrende birtakım adamlar tanırsın, bunlar kişiliklerini çekilir, sevimli ve güçlü bulmak için kendilerine belirli bir uzaklıktan bakabilirler ancak; kendilerini tanımaları, verilecek öğüt değildir onlara.

?

Kötülük. — En iyi, en verimli insanlarla ulusların yaşantılarını inceleyin ve şunu sorun kendinize:

«Gururla yükselecek olan bir ağaç kötü havadan, fırtınalardan bağışık kalabilir mi? Hınç, çekemezlik, inat, kuşku, duygsuzluk, aç gözlülük ve zorbalık da hiçbir şeyin, hattâ erdemin bile, bunlar olmasaydı alabildiğine gelişemiyeceği elverişli koşullar arasında yeralmış değiller midir? » Güç^ süz karakterlileri öldüren zehir, güçlü karak-ter.de olanları kuvvetlendirir... onun için de

«zehir» demezler bunlar ona.

*

Deliliğin değeri. — Geçen yüzyılın gidişine benzer birkaç bin yıl daha geçti mi, insanoğlunun her yaptığında en büyük bilgelik görülecek: Fakat bilgelik bütün değerini de 12

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

yitirecek. O zaman da bilge olmak gerekecek kuşkusuz; fakat bu, öylesine aşağılık, öylesine bayağı bir nesne olacak ki, azıcık yüksekçe zevk sahibi bir kimse bir kabalık görecek bu zorunlukta. Gerçeğin ve Bilimin zorbalığı nasıl ki yalanın değerini arttırabilirse, tıpkı onun gibi, bilgeliğin zorbalığı da bir çeşit yeni ruh soyluluğunun doğmasına yol açabilecektir. O zaman soylu olmak, kafadan yana sakat olmak anlamına gelecektir belki,

*

Yaşamak nedir? — Yaşamak mı?... Ölmek isteyeni boyuna kendinden

uzaklaştırmaktır bu. Yaşamak mı?... Benliğimizde, hatta başka yerde yaşlanıp güçsüzleşen herşeye karşı zâlim olmak, amansız olmaktır bu. Şu halde yaşamak... ölenlere, yaşlılara ve zavallılara acımamak mıdır? Durup dinlenmeden öldürmek midir?... Yaşlı peygamber İsa: «Hiç adam öldürmeyeceksin,» demişti oysa.

TİR

İstenmeyen Öğrenciler. — Tıpkı vaktiyle gençlerin ahlâkını bozan Sokrates gibi, bir filozof da şöyle bağırıyordu öfkeyle: «N'apayım bu iki genci? Nerden başıma geldi bu öğrenSEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER 12

çiler? Birisi hiçbir zaman «hayır» demesini bilmiyor, öteki ise herşeye «ikisi ortası» bir karşılık veriyor.

Öğreti'mi anladılar diyelim, birincisi çok acı çekecek; benim düşünce tarzım savaşçı bir ruhu, kötülük yapma iradesini, herşeyin tersini söyleme zevkini, çetin bir kişi olmayı gerektiriyor çünkü; içerden dışardan, açık kapalı yaralar onu kemirecek, sonunda da öldürecek. Ötekine gelince, savunacağı bütün dâvaları küçük birer «ortalama iş» haline sokmanın yolunu bulacak; herşeyi değersiz hâle getirecek... Düşmanlarımın başına böyle bir öğrenci.»

?

Vicdan azabına karşı. — Düşünen adam kendi yaptıklarında, şu ya da bu konu için kendisine ışık tutacak araştırmalarla soruşturmaları görür: Başarıyla başarısızlık onun için birer cevaptır herşeyden önce. Fakat bir başarısızlık yüzünden öfkelenmek, ya da, daha kötüsü, bu yüzden vicdan azabı, pişmanlık duymak... Emirle iş gören ve sayın efendileri memnun olmadı mı sopa yemeği gö.ze alan kimselere bırakır o bunu.

?

13

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Epikuros. — Evet, Epikuros'un karakterini belki hiç kimsenin hissedemiyeceği tarzda hissettiğim için; ondan öğrendiğim, onun yazdığı ve benim okuduğum herşeyde bir Eskiçağ öğlesonunun mutluluğunu tattığım için gurur duyuyorum... Bakışının beyazımsı engin denizler, güneşin aydınlattığı yarlar üzerinde dolaştığını; beri yandan da her boydan hayvanların tıpkı bu ışıkla bu bakış gibi güvenli ve sâkin, onun ışığında oynaşmağa geldiklerini görüyorum. Böylesi bir mutluluk, durmadan acı çeken bir kimsenin buluşu olabilir ancak; baskışı altında hayat denizinin durgunlaştığını gören; bu parıltılı yüzeyi, bu ince, ürpertili deriyi seyretmeğe bir

türlü doyamıyan bir bakışın mutluluğudur bu: Zevkin böyle alçak gönüllüsü daha önce varolmamıştır hiçbir zaman.

?

Doğruluk. — Bana: «Haydi öyle olsun! Seni de deneyeyim bir,» demek olanağını veren her kuşkuyu överim. Fakat deneye izin vermeyen hiçbir sorunun lâfı edilmesine de dayanamam. Benim

«doğruluğumun» sınırla-

14

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

ı*ı bunlardır işte: Ondan ötesi için yiğitlik sökmez artık.

?

Başkalarının hakkımızda bildikleri. —

Kendi hakkımızda bildiklerimiz, belleğimizin hatırda tuttukları, yaşıntımızm mutluluğu için sanıldığından daha az kesindir. Bir gün gelir, bu yaşantıda başkalarının hakkımızda bildikleri (ya da bildiklerini sandıkları) şeyler çıkıverir ortaya; o zaman onların fikirlerinin daha güçlü olduklarını farkederiz, insan adının kötüye çıkmasından ise bildiklerinin yanlış çıkmasına daha kolay katlanır.

?

İyiliğin başladığı yer. — Bir sınır vardır ki insan gözünün görme gücü, onun ilerisinde kendi zayıf olanakları için çok incelip ufalmış olan kötü içgüdüyü göremez artık; insan oğlu iyiliğin alanını orada başlatır işte; ve bu alana girmiş olma duygusu kötülüğün sınırlayıp tehdit ettiği bütün içgüdüleri, güvenlik, rahatlık, iyicillik duygularını da aynı anda uyandırır onda. Onun içindir ki göz ne denli zayıf olursa iyiliğin alanı da o denli büyük olur! Halkın ve çocukların bit-

15

mez tükenmez neşesi bundandır! Büyük dü-giiTmjr]prin nmıtsıiglıiffıı va Tröt.ii virrianın hısımı olan o asık yüzlülükleri de ondandır.

?

Dostluğa övgü. — Eskiçağda dostluk, duyguların en soylusu sayılırdı; ihtiyaçlarını asgariye indiren o bilgilerin çok övülen gururundan da değerliydi hattâ; bu gururun tek rakibi, ve üstün rakibi sayılırdı.

Makedonyalı bir prensin başından geçenler de bunu çok güzel anlatır nitekim: Günün birinde bu prens, dünyayı küçümsemeği kendine iş edinen Atinalı bir filozofa para vermiş, bu bilge adanı da parayı almamış, geri çevirmiş. Prens: «Bu da ne?» demiş. «Dostu yok mu bu adamın?» Şunu demek istiyormuş böylece: «Bu bilgi ve bağımsız adamın gururuna saygMjfosteri.yorum ama, dostluk duygusu onda gururdan daha üstün olsaydı, insancıllığına daha çok değer verirdim.»' Filozof dünyanın en soylu iki duygusundan birini ve bu ikisinin de en soylusunu bilmediğini göstererek kendini küçültmüştü prensin gözünde.

?

16

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Kadın ve müzik. — Sıcak, yağmurlu rüzgârların kendileriyle birlikte müzik zevkini, ilhamını getirişleri acaba neden? Kiliseleri dolduran ve kadınların kulaklarına sevgi düşünceleri fısıldayan da aynı rüzgârlar mı acaba?

*

Kendini vermek. — Kimi soylu kadınlar vardır ki kafaları iyi işlemediğinden kendilerini tam anlamıyla verdiklerini anlatmak üzere iffetleriyle utançlarını sunmaktan başka çare bulamazlar: En değerli hazineleridir bu onların. Fakat bundan yararlanan erkeğin, bunları veren kadının sandığı kadar derin bir minnet duygusu beslemediği de sık

görülür; ... hazin hikâye!

?

Güçsüzün gücü. — Güçlüzlüklerini çok aşırı göstermekte bütün kadınlar ustadır; sanki çok kolay kırılan bir süs eşyasıymışlar da bir toz tanesi bile kendilerine zarar verecekmiş gibi, becerikli becerikli güçsüzlükler icadederler boyuna: Erkeğin de buna karşı kendi kabalığını iyice duyması ve bunu bir SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER 17

vicdan meselesi haline getirmesi gerektir çünkü. Kendilerinden daha güçlü olanın yumruğuyla zorbalığından kadınlar kendilerini böyle korurlar işte.

?

Duygulan gizlemek. — Kadın şimdi erkeği seviyor ve ineklerde görülen o sakin, güven dolu bakış var gözlerinde: Ama dikkat! Kadının sevimli yanı o değişken, ele avuca sığmaz tarafıydı asıl; erkekte ise fazlaca «sürekli iyi hava» vardı. Kadının eski hâlini sürdürür gibi yapması, aldırmaz görünmesi daha iyi olmaz mıydı? Sevginin bu öğüdü vermesi gerekmezmiydi ona? Yaşasın komedya!

*

İrâde ve uysallık. — Bir delikanlıyı bir bilgenin yanma götürmüşler, şöyle demişler: «Kadınlar bu çocuğu baştan çıkarıyor.» Bilge başını sallamış, başlamış gülümsemeğe: «Erkekler kadınları baştan çıkarırlar asıl!» demiş. «Kadında eksik olanı erkek tamamlayıp düzeltir..., kadının imgesini zihninde vâ-

18

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

ratan erkektir çünkü, kadın da sonradan kendini bu imgeye uydurur.» Orada bulunanlardan biri;

«Kadınlara karşı çok iyicilsin, tanımıyorsun onları,» demiş. Bilge adam da şu karşılığı vermiş: «Erkeğe irâde, kadına da uysallık yaraşır..., cinsiyetlerin kanunu böyle, kadın için sert bir kanun ama n'a-parsm! Bütün insanlar dünyaya gelişlerinden ötürü suçsuzdurlar ama kadınlar iki kat suçsuzdurlar bu yüzden: Onun için onlara ne kadar yumuşak davransak, ne kadar önem versek az.» Orada bulunanlardan biri: «Nemize gerek yumuşaklık, nemize gerek önemseme bizim, kadınları eğitmek gerek,» diye cevap vermiş. Bilge kişi: «Asıl erkekleri eğitmek gerek,» demiş, peşinden gelsin diye de delikanlıya işaret etmiş... Ama delikanlı gitmemiş onun peşinden.

?

Kutsal zalimlik. — Adamın biri kucağında yeni doğmuş bir çocukla bir ermişin yanına vardı: «Zavallı bir çocuk bu, beklenmedik zamanda doğdu, ölmeğe mecâli bile yok, n'apayım bunu?» diye sordu. Ermiş

korkunç bir sesle: «Öldür onu!» diye bağırdı. «Öldür

19

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

onu, üç gün üç gece de kucağında taşı ki bulağına küpe olsun hep: ... Böylece vakti saati gelmeyince ıçocuk sahibi olmağa kalkışmazsın artık.»

Adam bu sözleri dinledikten sonra sük-lüm-püklüm çıkıp gitti; çok kimseler de zâlimce bir öğüt verdi diye ermişi ayıpladılar, çocuğun öldürülmesini öğütîemişti çünkü.

İyi ama, onu yaşatmak daha zâlimce bir

şey olmaz- mı?» diye cevap verdi ermiş.

?

Başarısızlar. — Kaygılı ve kararsız hâle gelip de sevdiklerinin önünde çok konuşan zavallı kadınlar başarılı olamazlar hiçbir zaman. Saygılı ve soğukkanlı bir sevgidir ki erkekleri en emin tarzda bağlar.

?

Üçüncü cinsiyet. — Yaşlı bir dans öğretmeni şöyle diyordu: «Bir erkeğin ufak-tefek oluşu aykırı, şaşılacak bir olaydır ama yine de bir erkektir o; oysa ufak-tefek bir kadın boylu boslu olanların yanında bir başka cin-siyettenmiş gibime geliyor.» Bizim yaşlı

20

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Aristoteles de ufak-tefek bir kadının hiçbir

zaman güzel olmadığını söylememiş miydi?

?

Işıklarla gölgeler. — Kitaplarla bunların yazılış tarzları, düşünürlere göre değişir: Birisi birdenbire edindiği bir bilginin ışığından kapabildiği aydınlıkları eserinde bir araya getiriverir; öbürü bir gün önce ruhunda oluşan nesnelerin gölgelerini, kurşuni ve kara

örneklerini, kopyelerini verir ancak.

?

Döıi; yanlış. — însan kendisini kendi yaptığı yanlışllarla eğitmiştir: Önce kendi kişiliğini yanm-yamalak görebilmiştir ancak; sonra da hayali meziyetler yakıştırmıştır kendine; liçüncü olarak doğa ve hayvanlarla sahte ilişkiler kurduğunu hissetmiştir; dördüncü olarak boyuna yeni yeni iyüik kuralları ica-detmiş, bunların herbirini belirli bir süre için ölümsüz ve mutlak saymıştır; öyle ki, bu değerlendirme ile soylu hâle gelen şu ya da bu içgüdü yahut şu ya da bu durum, birbiri ardınca ön plâna geçmiştir. Bu dört yanlışın etkisini bilmezlikten gelmek insanlığı, SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

insancıllığı ve «insanlık haysiyetini yoket-mek olur.

?

Tehlikeli karar. — Hristiyanlığm dünyayı hâin ve çirkin bulmağa karar verişi yüzünden dünya da hâin ve çirkin olmuştur.

Sonsuzluğun ufkunda. — Karadan ayrıldık, gemiye bindik! Arkamızdaki köprüyü yıktık, daha iyisini yaptık hattâ: Karayı yıktık. Şimdi de, küçük gemi, ayağını denk al! îki yamnda okyanus var; her zaman kükre-miyor, crası doğru; yüzeyi ipektenmiş gibi, altın yaldızlıymış gibi serilip yayılıyor bazen. iyilik dolu bir hayâl kuruş bu sanki. Ama vakti saati gelince onun sonsuz, uçsuz bucak-s'z olduğunu ve hiçbir şeyin sonsuzluk kadar korkunç olmadığını anlıyacaksm. Vah zavallı kuşcağız. özgür sanıyordun kendini, şimdiyse bu kafesin parmaklıklarına çarpıyorsun! Karada sanki daha çok özgürlük varmış gibi onun sılasına tutulursan vay haline şimdi, «kara» da yok artık!

?

22

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Hristiyanlık ve intihar. — Hristiyanlık, oluştuğu sırada hüküm süren büyük intüıar salgınından yararlanarak onu kudretinin bir desteği gibi kullandı, yasak olmayan iki intihar tarzına izin verdi ancak.

Bunları yüksek bir paye haline soktu, en büyük umutlarla süsledi, bütün öteki intihar tarzlarına ise korkunç yasaklar koydu: Fakat din uğurunda şehit olmağa ve çile doldururken yavaş yavaş yokolmağa izin vardı.

Çok yahudi. — Tanrı sevilmek istiyor idiyse adalet dağıtmaktan vazgeçmekle işe başlamalıydı: Bir yargıç, hoşgörür de olsa, sevgiye konu olamaz. Hristiyanlığm kurucusu bu nokta üzerinde yeteri kadar ince duygulu olamadı; ... yahudiydi çünkü.

*

Çok şarklı. — Ne? İnsanları kendisine inanmaları şartiyle seven bir Tanrı ha? Bu sevgiye inanmayanlara korkunç gözlerle bakan, tehditler savuran bir Tanrı! Ne yâni! Herşeye kaadir bir Tanrı duygusu saklı kalmak şartiyle bir sevgi! Şeref duygusunu da.

23

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

öcalma susamışlığını da altedememiş bir sevgi! Ne kadar Şark'a yaraşır şeyler bütün bunlar! «Seni seviyorsam sana ne bundan?» İşte bir söz ki bütün hristiyanlığı eleştirmeğe yeter.

?

Temizlik. — Buda: «Velinimetine dalka-. vukluk etme,» demiş. Bu sözleri bir kilisede tekrarlayın; ...

havayı hristiyanlıkla ilgili

herşeyden temizleyiverir.

?

Din savaşı. — Din savaşı yığınların bugüne dek gerçekleştirdikleri en büyük ilerleme olmuştur: Yığınların düşünceleri saygı ile karşıladıklarını ispatlamıştır çünkü.

?

Etyemezlerin tehlikesi. — Beslenmede pirincin büyük yer tutması insanı afyon ve başka uyuşturucu maddeler kullanmağa iter, patatesin aşırı miktarda yenmesinin de insanları alkol kullanmağa ittiği gibi: Fakat, daha ince bir tepki sonucu bu, uyuşturucu etkisi olan duygu ve düşünce tarzlarına da 24

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

iter insanı. Bu ise Hind filozofları gibi uyuşturucu düşünceler yayanların et yememeği öğütleyişlerine ve bu beslenme tarzını halk yığınlarına bir kanun gibi uygulamak isteyişlerine uygun düşmektedir: Böylece bunlar kendilerinin gidermek durumunda oldukları, başkalarının ise gideremiyecekleri ihtiyaçları uyandırıp arttırma çarelerini araştırmaktadırlar.

?

Soru ve cevap. — Vahşiler Avrupalılardan ilk olarak neleri alırlar? Alkollü içkileri, hristiyan dinini ve Avrupa'nın uyuşturucu maddelerini. — Bunların hangisi daha çabuk öldürür? Avrupa'nın uyuşturucu maddeleri.

?

Az ya da çok tehlikeli hayat. — Başınıza geleni hiç bilmiyorsunuz, hayat yolunda sarhoşlar gibi ilerliyorsunuz, zaman zaman da bir merdivenden aşağıya yuvarlanıyorsunuz. Fakat sarhoşluğunuz sayesinde başınız yarılmıyor: Kaslarınız çok yorgun, kafanız çok dumanlı olduğundan o basamakların taşla-25

nnı bizim bulduğumuz kadar sert bulmuyorsunuz! Bizim için hayat daha büyük bir tehlike: Topraktanız biz; ... Birbirimize çarptığımız gün vay halimize! Düşersek herşeyin sonu demektir bu!

?

Yalan söylemek. — Dikkat et!... düşünüyor: Bir yalan uyduracak. İşte bir kültür derecesi ki bütün milletler geçmişlerdir bundan. Romalıların yalan söyliyerek neler anlattıklarını düşünün bir!

?

Büyük bir zaferden sonra. — Büyük bir zaferin en iyi yanı zaferi kazananda yenilgi korkusu bırakmamasıdır. Şöyle der o "zenci. kendine: «Ne diye ben de bir defa yenilmeyeyim? Bunun için yeterince zenginim şimdi.n

?

Derin olmak ve derin görünmek. — Derin olduğunu bilen kimse kolay anlaşılır olmağa çalışır; kalabalığa derin görünmekten hoşlanan kimse ise anlaşılmaz olmağa 26

çalışır. Kalabalık, dibini göremediği herşeyi derin sanır çünkü. Öyle çok korkar ki o! Suyun içinde gitmekten o kadar az heşlanır ki!

?

Ayrı duranlar. — Parlâmentarizm, yâni beş tâne politik düşünce arasından birini seçmek için verilen resmi izin, bağımsız ve kişisel görünmekten, kendi düşünceleri uğurunda savaşır görünmekten çok hoşlanan birsürü insanın özellikle hoşuna gider. Fakat aslında sürüye tek bir düşünceyi zorla kabul ettirmek ya da beş tanesi arasında seçim yapmasına izin vermek o kadar önemli değildir; bu beş

düşünceden hiçbirini paylaşmıyan ve herkesten ayrı duran kişi, bütün sürüyü aleyhine çevirir her zaman.

?

Belagat üzerine. — En inandırıcı belâca te kim sahip olmuştur şimdiye dek? Trampete: Krallar söz geçirebildikleri sürece tram-Tpeteler en iyi hatipler ve halkı cn iyi kışkırtanlar olmuşlardır, öyle de kalmaktadırlar.

?

Pedagoji. — Almanya'da üstün insan bii-

28

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

yük bir pedagojik araçtan yoksundur ki bu üstün insanın gülüşüdür; Almanya'da üstm insan gülmez.

*

Düşünceler. — Düşüncelerimiz duygulE rımızm gölgesidir: Daima onlardan daha ki ranlık. daha boş, daha basittir düşünceler: miz.

?

Yalnızken, — Yalnız yaşayan insan yük sek sesle konuşmaz, yüksek sesle yazmaz d£ Yankıdan, yankının boşluğundan. Yani: Perisinin eleştirisinden korkar. Yalnızlık bu tün sesleri değiştirir.

?

Yoksul. — Bugün yoksul o; fakat her şeyini elinden aldıkları için değil de, ker.i. si herşeyi kaldırıp attığı için; ne önemi -.m onun için bunun? Bulmağa alışıktır çur. kü. Onun isteyerek katlandığı bu

-"-.;

ğu anlamayanlar, asıl yoksullardır.

?

Vicdan rahatsızlığı. — Şimdi akıllıca vs

28

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

yerinde işler yapıyor o hep; ama vicdanı yine de rahat değil. Olağanüstü işler yapıyor da ondan.

?

/ - Düşünür. — Bir düşünür o: Nesneleri olduklarından daha basit biçimde ele almasını biliyor demek.

?

Bir savunucu aleyhinde. — Bir dâvaya zarar vermenin en kalleşçe usulü bunu. bile bile kötü nedenler ileri sürerek savunmaktır.

?

Gülmekten katılırsınız. — Bakın bakın... insanlardan kaçıyor... ama insanlar onu izliyorlar, önlerinde koşuyor, çünkü; ... öylesine sürü hayvanı ki bunlar!

?

İşitmemizin sınırı. — İnsan karşılık bulabileceği somları işitir ancak.

?

Kibirlinin küskünlüğü. — Kibirli insan

kendisini en öne geçirseler bile küskünlük duyar: O zaman da arabasının atlarına bakar ters ters.

?

Eli açık olmak. — Zenginlerin eli açık olması çoğu zaman bir çeşit utangaçlıktan başka şey değildir.

?

Gülmek. — Gülmek insanın rahat bir

vicdanla tadabileceği muzipçe bir zevktir.

?

Alkış. — İnsan gürültü yapmadan alkış-

lıyamaz, hattâ kendini bile.

?

Dilenciler ve terbiye. — «Çıngırağı olmayan bir kapıya taşla vurmak terbiyesizlik sayılmaz.» Her çeşit dilencilerle yoksullar böyle düşünürler ama kimse hak vermez onlara.

?

Yağmur vağarken. — Yağmur yağıyor, ben de yoksulları düşünüyorum: Gizlemeği 30

beceremedikleri bir sürü tasanın altında iki-büklüm, şu anda bir yere yığılmış yoksulları. Bu zavallı insanlar birbirlerine kötülük yaparlar, iyi niyetle yaparlar

hem, yağmur yağarken bile bir çeşit rahatlık elde edebilmek için. Yoksulların zavallılığı budur, sadece budur işte.

?

Kıskanç adanı. — İşte bir kıskanç adam: «Çocukları olsun,») diye dilekte bulunmayın; onların yaşma inemiyeceği için bu sefer de onları kıskanır.

?

Büyük adam. — Birisi büyük adamsa bundan onun adam olduğu sonucunu çıkarmağa hakkımız yoktur; belki küçük bir oğlan çocuktur o, belki hayatın bütün yaşlarına bürünen bir bûkalemûn; belki de bir büyücünün erkek biçimine soktuğu bir kadıncağız.

?

Çalışmada ölçü. — İnsan babasının yaptığından fazlasını yapmağa kalkışmamalı..., hasta olur sonra.

31

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Mutlu olmanın yolu. — Bir bilge kişi debinin birine sormuş: «Mutlu olmanın yolu nedir?» diye. Deli de sanki kendisine komşu kentin yolu sorulmuş gibi, cevap vermiş hemen: -Kendine hayranlık besle, so-

:-:akta yaşa.» Bilge adam bağırmış; «Yooo, o

kadar uzun boylu değil, insanın kendine hayran olması yeter de artar bile!» Delinin ceva-oı şu: «Peki ama, boyuna küçümsemezsen na-sıi hayranlık beşliye bileceksin boyuna?»

?

Ülkü ve madde. — Önünde soylu bir ülkü var: Fakat sen kendin yeterince soylu bir taştan }'apılmış

mısın ki, kendi tanrının heykelini yapabilesin bundan? Böyle değilse,, yapacağın iş bir barbarın elinden çıkma heykelden başka neye benzeyebilir? Ülküne sövmek değil de nedir bu?

?

Tehlikeli ses. — Yüksek sesle konuşan

kimse ince şeyleri düşünemez hemen hemen.

?

Sevmediğim insanlar. — Karşılarındaki-

32

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

ni etkilemek için bomba gibi patlamak zorunda olan kimseleri sevmem, bu gibilerin yanında olunca —

başına daha beteri gelmese bile — birdenbire sağır olma tehlikesiyle karşı karşıyadır insan hep.

*

Cezanın amacı. — «Ceza, cezalandıran kimseyi ıslah etmek içindir.» Bu söz, cezayı savunanların kullanabilecekleri son kanıttır.

?

Fedakârlık. — Fedakârlık ve fedakârlık zihniyeti üzerinde bu işin kurbanları, seyircüerine göre başka fikirdedirler ama onlara hiç konuşma fırsatı verilmemiştir ki.

?

7• Korumak. — Annelerle kızlara göre, babalarla oğullar kendi aralarında daha çek kollayıp korurlar birbirlerini.

*

>f> Ozan ile yalancı. — Ozan yalancıyı südü-nü çaldığı sütkardeşi gibi görür; bu yüzden 33

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

de bu kardeş yoksul kalmış, iyi bir vicdana

sahip olmayı bile başaramamıştır.

?

Hayvanların eleştirisi. — Korkarım ki hayvanlar insanı kendi türlerinden bir yaratık sayıyorlar; ama hayvanlann sağduyusunu tehlikeli tarzda yitirmiş bir yaratık. Korkarım ki inşam alık bir hayvan, gülen ve ağlayan bir hayvan, felâketli bir hayvan sayıyor onlar.

?

y Tabiilik. — «Kötülük her zaman büyük etki yapmıştır! Tabiat da kötüdür! Biz de tabiî olalım öyleyse!»»... İnsanlığın etki yapma peşinde koşan belirli kimseleri gizlice böyle düşünürler, ki çoğu zaman büyük adamlar

arasında yer almıştır bunlar.

?

Ava giden avlanır. — Bu erkek kendine hâkim olamıyor. Bu kadın da erkeğin hâline bakarak ona hâkim olmanın kolay olacağı sonucuna varıyor, avlanmak için tuzağını ku-f. 3

34

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER 34

ruyor; ... zavallı kadın, kısa zamanda o erkeğin kölesi olacak.

?

İnat ve sadakat. — Bu adam bu dâvanın çürük olduğunu görüyor ama inat olsun diye vazgeçmiyor ondan; ... fakat -sadakat»

adını veriyor bu hâle.

?

Saygı noksanlığı. — Bu adam karşısındakini inandırmıyor, ... yaptığı iyi işi hiçbir zaman gizli tutmamıştır da ondan.

*

«Derin» kişiler. — Bügi sahibi, fakat uyuşuk kjşiler, bilginin yavaşlık gerektirdiğini hayâl ederler.

?

Düş görmek. — İnsan uykuda ya düş görmez, ya da, görürse ilginç bir şey görür. Aynı tarzda uyanmasını öğrenmek de gerek: Ya ilginç bir tarzda uyanmalı, ya da hiç uyan-mamalı.

?

35

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Bir müzisyenin avuntusu. — «İnsanların kulağı senin müziğini duymamaktadır. Onlara göre sessiz bir yaşantı sürüyorsun, kulakları nağmelerinin hiçbir inceliğini far-ketmiyor. Gerçi sen bir ana yoldan bir askerî bandoyu yöneterek geliniyorsun ama yaşantında müzik bulunmadığını söylemeğe yine de hakkı yok onların. Kulakları olanlar duysun.»

?

Akıl ve karakter. — Kimi insanda karakter zirveye ulaşır ama akıl bu zirvenin yüksekliğine erişemez.

Kimi insanda da bunun tersi olur.

?

Terbiyeli adam. — <Ne kadar da terbiyeli!» ... Orası muhakkak; cebinde bekçi köpeği için bir şeker parçası var hep, ve öylesine korkak ki onun için herkes bekçi köpeği, sen bile, ben bile; ... onun terbiyesi bu işte.

?

Deniz kıyısında. — Ev yaptırmıyacağmı

36

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER 36

kendime (Mutlu olmam için ev sahibi olmamam gerekiyor hatta!) Ama ev yaptırmam gerekirse ben de bunu kimi Romalılar gibi denizin içinde yaptıracağım; bu yaman canavarla bazı sırları paylaşmak hoşuma gider doğrusu.

?

Öven seçim. — Sanatçı konularını seçer:

Bu da onun övme tarzıdır.

?

Alışkanlık. — Her alışkanlık elimizi daha becerikli, aklımızı ise daha beceriksiz hale sokar.

?

Kitap. — Bizi bütün kitapların ötesine

bile götüremeyen kitap da nedir ki?

?

Suçluluk. — Bütün keskin görüşlü yargıçlarla büyücülerin kendileri de büyü yapmanın suç olduğuna inanırlar ama, büyücülerin suçluluğu diye bir şey yoktur. Her suçluluk için durum böyledir zaten.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

37

Hep kendi evinde. — Günün birinde amacımıza ulaşınca ne uzun yollar açtığımı-zi övünerek anlatırız artık. Ama aslında yol-uluğun farkına bile varmamıştık. Bu kadar uzağa ulaştıksa, her yerin bize kendi evimiz gibi görünmesinden ileri geliyordu bu.

*

Sıkıntıya karşı. — İnsanın işi başından aşkın oldu mu her türlü sıkıntıdan da uzak kalır.

?

Taklitçiler. — A: «Ne? Taklit edilmek istemiyor musun?» Bu: «Şunda ya da bunda beni taklit etsinler istemiyorum; herkes modelini kendi seçsin istiyorum: Ben de böyle jrapıyorum.» A: «Hah şöyle!...»

?

Tecrübeyle. — Kimi insan hırsızlığa ittiği kimselerin zenginliklerini öğrendiği güne dek kendisinin çok zengin olduğunu bilmez.

?

39

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Tesadüf inkarcıları. — Zafer kazanan hiç

kimse tesadüfe inanmaz.

?

Cennette söylenenler. — Yılan: << İyilikle

kötülük Tanrı'nın önyargılarıdır,»» diyordu.

?

Bir imtiyazlı. — A: «Yaşayanlardan her zaman daha çok uzaklaşıyorsun: Yakında defterden silecekler seni!» B: «Ölülerin imtiyazını paylaşmanın tek çaresi bu.» A: «Hangi imtiyaz?» B: «Artık ölmemek imtiyazı.»

?

Gurursuzhık. — Birisini sevdik mi kusurlarımız gizli kalsın isteriz, ... gururdan değil de, sevdiğimiz insan acı duymasın diye. Seven kimse bir tanrı gibi görünmek ister hattâ... ama bu da gururdan değildir.

?

Yaptıklarımız. — Yaptıklarımızı hiç kimse anlamaz da ya över, ya yerer.

?

Yiğitlik nedir? — Aynı zamanda en bü-

39

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

yjj/L acısının ve en büyük umudunun üstüne üstüne gitmek.

Neye inanırsın? — Şuna: Herşeyi yeni ^en teraziye vurmalı.

Eıı büyük tehlike nerede? — Merhamette.

?

Başkalarında neyi seversin? — Umutlarımı.

?

En insancıl davranış nedir? — Birisinin utanmasını önlemek.

Gerçekleşen özgürlük belirtisi nedir? — Kendisinden artık utanmamak.

Köpeği m.j— Çektiğim acıya bir ad taktım: «Köpek» diyorum ona... O da herhangi bir köpek gibi sâdık, sıkıcı, arsız ve... oyala-40

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

yıcı ve akıllı... Zorba tavırlarla onu azarlıya-biliyor, öfkemi ondan alabiliyorum: Başkalarının kendi köpeklerine, uşaklarına, karılarına yaptıkları gibi.

?

Son saat üzerine. — Fırtınalar benim tehlikelerim: Kendi fırtınasından ölen Oliver Cromwell gibi beni de öldürecek bir fırtınam olacak mı? Rüzgârın üfleyişiyle sönmeyi beklemeyip yorgun ve kendine doygun ölen bir lâmba gibi mi söneceğim yoksa?... İçindeki bütün gazı yakıp bitirmiş bir lâmba gibi?

Ya da son olarak: Sonuna kadar yanmamak için kendi kendimi mi söndüreceğim?

?

Şans. — Kaderin bize yapabileceği en büyük lütuf, düşmanlarımızın safında bir süre savaşma olanağını bize sağlamasıdır. Böylece bizi büyük bir zafere hazırlamış oluyor çünkü.

*

Büyüklüğün şartı. — İnsan kendinde büyük acılara yol açma gücünü ve iradesini-duymazsa, büyük bir amaca nasıl erişebilir?

41

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Acı çekmeği bilmek, işin en önemsiz yanıdır: Aciz kadınlar, hatta köleler çoğu zaman bu ianatm ustası olmanm yolunu bulurlar. Fa--:at büyük bir acıya yol açıp da onun çığlığını duyarken bir iç acısından ölmemek, bir yararsızlıktan can vermemek... Büyük olan

budur, büyüklüğe kadar ulaşan budur işte.

?

Sağırlık üzerine. — Eskiden herkes kendine bir ün sağlamak isterdi: Şimdi bu yetmiyor artık, panayır yeri genişledi; malını bağıra bağıra satmak gerek. Sonuç şu ki en iyi gırtlak sahipleri daha seslerini yükseltiyorlar ve en iyi mallar kısık sesler tarafından sunuluyor bize; günümüzde bağırtısız, kısık sessiz dehâ kalmadı artık. Bir düşünür için kötü dönem: İki gürültü arasında muhtaç olduğu sessizliği bulmayı ve kendisi sağır olana dek sağır rolü yapmayı öğrenmesi gere. Bunu başarmadıkça sabırsızlıktan, baş-

ağrısından ölme tehlikesinden kurtulamaz.

?

Kötü saat. — Her filozofun bir kötü saati olmuş, o saatte de şöyle düşünmüştür:

«Kötü kanıtlarıma da inanmazlarsa ne önemim olabilir benim?» Tam o sırada muzip bir kuş

geçiyormuş ordan. Alaylı alaylı şöyle cıvıldamış filozofa: «Ne önemin var senin?

Ne önemin var sanki?»

?

Doğa'n uı cimriliği. — Doğa insanlara kendi ışıklarına göre parlama yeteneğini vermekte niçin bu denli cimri davrandı acaba? Büyük adamlar niçin, doğumlarında ve ölümlerinde, güneşinki kadar güzel bir ışıltıya sahip değiller? Bu sayede ne çok kuşkular yokolacaktı toplumun yaşantısından!

?

Işığı seven birine. — Gözlerinle duyularını yormak istemiyorsan, güneşten sonra gölgeye koş.

?

Yiğit. — Yekpare düşmanlık, bölük-pör-

çük düşmanlıktan yeğdir.

?

Pas. — Keskin olmak yetmez: Paslı ol-

raak gerek. «Henüz çok genç!» derler senin adn yoksa.

?

Yokuş. — «Yokuş nasıl çıkılır?» «Çık ve düşünme yokuş çıktığını.»

Güçlü adanun sözü. — İsteme hiçbir zaman. Ağlayıp sızlama da. Al Allah aşkına, al her zaman.

?

Yoksul ruhlar. — Yoksul ruhlardan nefret ederim: Hiçbir iyi şey yoktur içlerinde, kötü şey de yoktur hemen hemen.

Zoraki Don Juan. — Erkek alay olsun diye bir lâf attı ortaya, bu lâf da, herşeye rağmen, bir kadını kucağına attı onun.

Tartıya vurmalı. — Tek bir acıya göre çifte bir acıya daha kolay katlanılır: Denemek ister misin?

?

*"—¦ * --. -i

44

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Gurura karşı. — Çok şişinme: Ufak bir iğne pat la tı verir seni.

?

Köle. — A: «Durup kulak kabartıyor: Onu aldatan ne ki? Neyin uğultusunu işitti? Niçin böyle bitkin hâlde? «B: «Zincire vurulmuş herkes gibi, her yerde zincir şıkırtısı işitiyor o da.»

?

Dondurma. — Evet, arasıra dondurma yaparım ben; hazım için çok iyidir. Hazmedecek çok şeyiniz varsa pek seversiniz benim dondurmamı.

?

Yazın. — Ekmeğimizi alnımızın teriyle mi yemeliyiz? Hekimler şu akıllıca öğüdü veriyorlar: «İnsan terliyse bir şey yememeli.» Yaz sıcağında eksik olan ne? Alevi ne istiyor bizden? Alnımızın teriyle şarabımızı içmeli-yiz.

?

Heraklit gibi. — Yeryüzünün bütün mutluluğu savaştadır, dostlarım, savaşta. Evet, seçilmiş düşünceler

45

dost olmak için barut dumanı gereklidir! Dostlar üç hâlde birleşirler: Yoksulluk karlısında kardeş

olurlar; düşman karşısında rşıt olurlar; ölüm karşısında da... özgür olurlar!

?

Kılı kırk yaranların ilkesi. — Ayaklarının ucuna basa basa gitmektense dört ayak üstü gitmeli! Açık kapıdan içeriye girmektense anahtar deliğinden girmeli!

?

öğüt. — Şöhrete mi erişmek istiyorsun? Aklında olsun bak: Namustan, şereften vazgeç, zamanmda ve kendiliğinden.

?

Dipteki adajıı. — Ben mi araştırmacıyım? Böyle söylemeyin canım... Ağırım ben, çok ağırım!

Düşüyorum, düşüyorum boyuna, ine

ine dibi bulacağmı sonunda.

?

Bezginlerin yargısı, — Bütün bezgin, yorgun insanlar güneşi lânetlerler: Onlar için ağaçların değeri... gölgeleriyle ölçülür!

?

46

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

İniş. — İniyor, düşüyor!» diye alay ediyorsunuz ha? Doğrusu şu ki sizin üzerinize iniyor o. Aşırı mutluluğu, mutsuzluk oldu ona. Aşırı aydınlığı da sizin karanlığınızı izliyor.

*

Bilge konuşuyor. — Halka yabancı fakat yararlı, yolumu tutmuş gidiyorum güneş gibi, bulut gibi... ama her zaman bu halkın üstünde.

?

Ayağıyla yazmak. — Yalnız elimle yazmıyorum ben; ayağım da işe karışmak istiyor hep. Özgür ve sağlam, yiğitçe yapıyor görevini, kimi zaman tarlalarda, kimi zaman kâğıt üzerinde.

*

Okuyucuma. — Sağlam çeneyle sağlam mide: İşte benim istediğim. Kitabımı hazmedince benimle anlaşacaksın muhakkak.

?

Mutluluğum. — Aramaktan yorulalıberi,

47

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

: imasını öğrendim. Ters bir rüzgâr karşına çıkalıberi, her rüzgârla yelken açtım.

?

Yılmazlık. — Nerde olursan ol, derinliğine iaz; aşağıda kaynak var. Bırak bağırsın ağ-z\ karalar: -

Aşağıda cehennem vardır hep,»

diye.

?

İkili konuşma. — A: «Hasta mıydım Den? İyileştim mi? Kim baktı bana? Nasıl da unuttum bütün bunları!» B: «Sanırım ki simdi iyileştin ancak. İnsan unuttu mu iyileşir çünkü.»

?

Bilgelik. — Düzlükte kalma, çok yükseklere çıkma. Dünya en güzel yokuşun yarısında görülür.

?

Yolcu. — «Yol yok, iz yok; uçurum var, ölüm sessizliği var,» diyorsun. Ama sen istedin bunu! Niçin ayrıldın yoldan? Hadi,.

48

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

tam sırası! Soğuk, keskin bir bakışla yürü.

«tehlike var,» dersen mahvoldun demektir.

?

Yıldızın bencilliği. — Yuvarlanan bir fıçı gibi boyuna kendi çevremde dönersem nasıl olur da ateş

almam yakıcı güneşin ardından böyle koşarak?

?

Gençlik için. — Bilgeliğimin başıyla sonu çınladı kulağımda: Ne duydum?... Aynı tarzda çınlamıyorlar artık; bir şey duymuyorum «ah»la «vah»tan gayrı! Gençliğimin bitmez tükenmez «ah»IaTiyla «vah»ları.

?

Kıskanılman. — Evet, kıskançlık, çeke-mezlik yok bakışında: Bunun için mi saygı gösteriyorsunuz ona?

Saygınıza aldırdığı yok; kartal gözü var onda, uzaklara bakıyor, sizleri görmüyor!.. Yıldızları görüyor yalnız!

Candan dilek. — «Bütün anahtarlar kay-boluversin de her kilidi bir maymuncuk aç-

49

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

sın,»- diye düşünür kendisi maymuncuk olan adam.

?

Güçbeğenir. — «Canının istediği gibi seç,»» deselerdi cennetin tam ortasında küçük bir yer seçerdim: Ama yer. kapısında olsaydı daha iyi olurdu.

?

Kırık burun. — Burnun küstah küstah ilerliyor âlemin içinde; burun deliğin şişiyor; ... sen ki boynuzsuz bir gergedansın, burnu büyük kendi küçük adam. burnunun doğrusuna düşüyorsun bu yüzden! Öyle ki, dik gururunla kırık burnun bir arada görülüyor hep.

?

Üstün insanlar. — Bu adam yükseliyor! Bravo! Ama şu adam yukarıdan geliyor hep! Övgülerin de yukarısında ömür sürüyor, yüksekliklerin adamı o.

50

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Yıldız ahlâkı. — Sen ki yörüngene bağlısın, nene gerek gece, a yıldız! Zamanın içinde mutlulukla dön git! Aldırma zamanın güçlüğüne, çetinliğine! Dünyaların en uzağına gidecek ışığın: Acımak, günah olsa gerek senin için. Tek bir yasan var: Temiz olmak, duru olmak!

?

«Patlayıcılar. — Gençlerdeki gücün nasıl sabırsızlıkla patlamağa muhtaç olduğu düşünülürse şu ya da bu dâvanın lehinde karar vermek için bunların gösterdikleri incelik noksanına, anlayış kıtlığına şaşmamak gerektir: Onları coşturan, bir dâvanın çevresindeki ateşli havanın manzarasıdır, yani deyim yerindeyse, ateşlemniş fitilin görünüşüdür... de dâvanın kendisi değildir. Onun içindir ki kurnaz kışkırtıcılar dâvalarını haklı göstermeğe çalışmaktansa, patlamanın olacağı umudunu vermektedirler onlara: Barut fıçıları kanıtlarla elde edilemez çünkü.

?

«Nedcıı yazıyorsun?». — A: «Ellerinde ancak mürekkebe batırılmış bir kalem tutun-51

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

ca düşünebilen kimselerden değilim ben; bir sandalyeye oturup açık duran bir mürekkep hokkasının karşısında gözlerini kâğıda diktikleri zaman kendilerini tutkularına kaptıranlardan ise hiç değilim. Yazı yazmak kızdırıyor ya da utandırıyor beni; yazmak benim için bir ihtiyaç; sembolik bir biçimde de olsa hatta, onun sözünü etmekten hoşlanmıyorum. » B: «Peki. neden yazıyorsun öyleyse?» A: N'apiyim kardeşim, aramızda kalsın ama düşüncelerimden başka türlü kurtulma çaresini bulamadım henüz.» B:

"Niçin kurtulmak istiyorsun onlardan peki? A: «Niçin mi istiyorum? İstiyorum da ne demek?

Mecburum buna.» B: «Peki. peki.»

Mistik açıklamalar. — Mistik açıklama ların adı derin'e çıkmıştır. Doğrusunu isterdeniz sathi bile değildir bunlar.

Taıınnın koşullan. — Luther: Bilge in sanlar olmasaydı Tanrının kendisi de varol mazdı.' demiş ve doğru demiş. Ama: -Akıl

52

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

sız insanlar olmasaydı Tanrı yine de varola-bilirdi.» Luther bunu söylememiş İşte.

I

?

Hristiyanlık aleyhinde. — Şimdi hristiyanlık aleyhinde karar veren, artık kanıtlarımız değil de zevkimiz.

?

Karamsarlar. — Bir ulıiMun İçinde yaşamaya derin bir isteksizliğin belirdiği her sefer bu. o ulusun uzun süredir l/.ledlğl yanlış beslenme rejiminin sonucudur Nitekim Budizmin gelişmesi (oluşması demiyorum) büyük ölçüde, Hintlilerin beslenmt k için pirinci yalan-yanltş kullanmalarından ve bunun yol açtığı genel gevşemeden İleri gelmiştir. Yeni çağlarm Avıupası'ndakl be zginlik de dedelerimizin bütün Ortaçağ l»yunca Almanlardaki eğilimlerin etkinine kapılarak kendilerini içkiye vermelerindrıı doğmuştur: Ortaçağ, Avrupa'nın alkolle zehirlendiği dönemdir. Alman karamsarlığı ozHUMe kışın görülen bir bitkinlik hâlidir; birçok nedenler arasında, kapalı odalardaki bozuk luıvanm SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

(S3

ve Alman evlerinde sobalardan saçılan ze-

hirin bir ürünüdür bu.

?

İsa'nın yaptığı yanlış. — Hristiyanlığın kurucusu, insanlara günahları kadar hiçbir şeyin acı çektirmediğini düşünüyordu. Yanlışı bu oldu onun: Kendini günahsız hisseden, bu noktada tecrübesi eksik olan bir kimsenin yanlışı! Nitekim ruhu da harikulâ-de ve hayâlci bir merhametle doldu, bir kötülüğe doğru yöneldi.

Fakat günahı icadet-miş Olan Keııdl ümmeti, böyloci bir hnlrtfn pek seyrek olarak büyük bir kötülüğe uğramışçasına acı çekiyordu. Ne var ki, hristiyan-Jar efendilerine hemen hak verme konusunda anlaştılar ve onun yaptığı yanlışı bir gerçek haline sokarak kutsallaştırdılar.

En nüfuzlu. — Bir insanın yaşadığı çağa karşı direnişi, onu kapısından içeriye sok-mayışı, ondan hesap soruşu zorunlu olarak nüfuz yaratır. Fakat o insanın bunu istemesi önemli değildir de, bunu yapabilmesi önemlidir.

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER (S3

Bencillik. — Bencillik, duyguların perspektif kanunudur: Buna göre en yakın nesneler en büyük ve en ağırlarıdır, uzaktaki-ierin ise ağırlıkları ve boyları küçülür.

?

Rahatlarına düşkün olanlar. — Rahatlarına düşkün olanları çevrelerine yığdıkları koyu renk eşyanın çokluğundan anlarım: Uyumak isteyen odasını karanlık tutar, ya da bir mağarada kıvrılıp yatar... Bu ise en çok neyi aradıklarını bilemeyip bilmeği de çok

arzulayan kimseleri gösterir.

?

Vazgeçişin mutluluğu. — İnsan bir şeyden uzun zaman için ve tamamiyle vazgeçti mi, onu yeniden bulunca sanki keşfetmiş gibi olur âdeta; ... keşif yaparı her insanın mutluluğu ise çok büyüktür! Aynı güneşin altında çok uzun zaman kalan yılandan daha sağduyulu olalım.

Size insandan üstün olmayı öğretiyorum. Insan. aşılması gereken bir nesnedir Onu aşmak, geçmek için ne yaptınız?

*

Yalvarırım kardeşlerim, dünyaya bağlı kalın; size dünyadakinden üstün umutlardan sjzedenlere inanmayın! Bilerek ya da bilmi-yerek. sizi zehirliyorlar onlar.

*

Doğrusu şu ki, insan kirli bir nehirdir. Kirli bir nehiri kirlenmeden içine alabilmek için bir deniz olmak gerek. Görüyorsunuz, insandan üstün olmayı öğretiyorum cizo: Üstinsan bu denizdir; sizin büyük aşağısamanız onda yokolabilir.

*

İnsan, hayvanla Üstinsan arasında bir iptir - uçurumun üstüne gerilmiş bir ip.

Tehlike - bu ip üzerinden geçmekte tehlike. yolda kalmakta tehlike, geriye bakmak-ZERDÜŞT

t

ta tehlike - vardır. Ürpermek ve durmak tehlikelidir.

İnsanda büyük olan, onun bir amaç değil, bir köprü oluşudur: İnsanda sevgiye değer olan, onun bir geçit ve bir düşüş olusı dur.

?

Ancak yokolmak için yaşayanları severim: öteye geçenler, bunlardır.

?

Öğrenmek için yaşayanı ve günün birinde Üstinsanm yaşaması için öğrenmek isteyeni severim. Kendi düşüşünü istiyordur o çünkü.

?

Fazla erdemlere sahip olmak istemiyeni severim. İkiye göre bir tek erdemde daha çok erdem vardır: Kaderin taküdığı bir düğümdür o.

*

İnsanların üzerine gerili kara buluttan teker teker düşen iri damlalar gibi olan herkeSEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

(S3

si severim: Şimşeği haber verirler, haberci olarak kaybolurlar.

Bakın, haberciyim ben, buluttan düşen iri bir damlayım: Şimşeğin adı. Üstinsan olacaktır.

?

Yazık ki insanın, arzusunun okunu insan üstüne artık atamıyacağı zamanlar yaklaştı; yayındaki kirişin artık titreşmeyi unutacağı zamanlar artık yaklaştı.

Sizlere söylüyorum: Dünyaya bir yıldız getirebilmek için insanın benliğinde hâlâ kaos olması gerek.

Sizlere söylüyorum, hâlâ kaos var benliğinizde.

?

Ne yazık, insanın artık dünyaya yıldız ge-tiremiyeecği zamanlar yaklaştı. Ne yazık, insanların en aşağılığının, kendini aşağısamasını artık bilemiyenin görüleceği zamanlar yaklaştı.

?

Bakın, son insanı gösteriyorum size:

«Sevgi nedir? Yaratış nedir? Arzu nedir?

60

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER (S3

Yıldız nedir?» - işte son insanlar bunu soracaklar size ve göz kırpacaklar. O zaman dünya küçülecek ve üzerinde herşeyi küçülten son insan zıplıyacak. Soyu, çiçekbitininki gibi yo-kedilemiyecek; son insan çok yaşıyacak. Son insanlar "mutluluğu icadettik» diyecekler ve göz kırpacaklar.

Yaşamanın çetin olduğu diyarları bırakacaklar: Sıcağa ihtiyaç vardır çünkü. Herkes komşusunu hâlâ sevecek ,ona sürtünecek: Sıcağa ihtiyaç vardır çünkü.

Son insanlar için hasta olmak, kuşkulu olmak günah sayılacak: Bastığı yere dikkat etmek gerek! Hâlâ taşlar ya da insanlar üstünde sendeliven, delidir!

Arasıra biraz zehir: Hoş rüyalar verir bu. Bitirmek için çok zehir, hoş bir ölüm verir bu. Herkes yine çalışacak, çalışmak bir eğlence olacak çünkü - ama bu eğlencenin zahmetli olmamasına da dikkat edilecek.

Kimse ne zengin olacak ne yoksul: Güç iş bu.

Kim hâlâ yönetmek istiyecek? Kim hâlâ boyun eğmek istiyecek? Güç iş bu.

Çoban olmıyacak ama, tek bir sürü olacak! Herkes aynı şeyi arzulayacak, herkes
61

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

eşit olacak: Başka türlü düşünen kendiliğinden tımarhaneye girecek.

En kurnazları «Eskiden herkes deliydi-diyecekler ve göz kırpacaklar.

Herkes akıllı olacak, herkes eskiden olup bitenleri bilecek: Herkesin sonsuz bir alaya alacağı bir sürü şey olacak. Yine kavga edilecek amma, mide sancısından korkulduğu için hemen barışılacak.

Herkesin gündüz için küçük bir zevki, gece için küçük bir zevki olacak ama, sağlığa saygı gösterilecek.

Son insanlar mutluluğu icadettik» diyecekler ve ğöz kırpacaklar.

?

İyilere bakın! Doğrulara bakın! En çok kimden nefret ediyorlar? Değer verdikleri şeylerin yazılı olduğu levhayı kırandan, kırıcıdan, caniden: - ama bu, yaratıcıdır.

Bütün inançların inananlarına bakın! En çok kimden nefret ediyorlar? Değer verdikleri şeylerin yazılı olduğu levhayı kırandan, kırıcıdan, caniden: - ama bu, yaratıcıdır.

62

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Ne mutlu uykusu olanlara, hemen uyuyacaklar çünkü.

*

Benliğim yeni bir gurur öğretiyor bana, ben de bunu insanlar öğretiyorum: Başını artık göklerin kumlarına saklamamalı, dünyaya bir anlam veren bu başı gururla taşımalı.

*

Bütün yazılardan ancak kendi kanıyla yazılmış olanı severim. Yazını kanla yaz: Kanın ruh olduğunu öğreneceksin.

*

özdeyişler halinde ve kanıyla yazan kimse okunmayı değil, ezberlenmeyi ister.

Okuyucuyu tanıyan kimse, onun için bir şey yapmıyor artık. Bir okuyucular asrı daha geçti mi, ruhun kendisi de kötü kokacak.

?

.63

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Ancak raksedebilen bir Tanrı'ya inanabilirim ben.

?

Devlet mi? Bu da ne? Hadi! Kulaklarınızı açın, halkların ölümü ile ilgili sözlerimi söyle-yeteğim size şimdi.

Devlet, soğuk canavarların en soğuğudur. Kılı kıpırdamadan yalan söyler; şu yalan dökülür ağzından: -

Ben, Devlet, halkın kendisiyim.»

Yalan! Halkları yaratıcılar yarattılar, üzerlerine bir inançla bir sevgi astılar: Hayata da böyle hizmet ettiler.

Fakat yıkıcılar kalabalığa tuzaklar kuruyorlar - bunun adına da Devlet diyorlar: Kalabalığın, üzerine bir kılıçla yüz arzu asıyorlar.

Halk -hâlâ nerde varsa- Devlete inanmıyor: kem göz gibi törelerle kanunlara kanş işıenmiş bir günah gibi nefret ediyor ondan.

Şu işareti veriyorum size: Her halkın iyi ile kötüyü anlatan kendi dili vardır; komşusu bu dili anlamaz.

Her halk töreleriyle kanunla n için kendine öz bir dil yaratmıştır. Fakat Devlet iyi ile kötüyü anlatan bütün

.64

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

dillerde yalan söyler; söylediği herşey yalandır - ve elindeki herşeyi çalmıştır.

Ondaki herşey sahtedir: Çaldığı dişlerle ısırır bu hain hayvan. Ondaki herşey sahtedir - sevgisi bile.

Devletin işareti olarak-veriyorum size bu işareti: İyi ile kötünün dillerini birbirine karıştırır o.

Gerçekten de bu işaret bir ölüm iradesi gösterir! Gerçekten de bu işaret ölüm vâizlerine bir çağrıdır!

?

Devlet sizleri eski Tanrı'yı yenmiş olan sizleri de anlamağa çalışır şüphesiz! Savaşmaktan bezdiniz şimdi; bezginliğiniz de yeni putun hizmetine giriyor.

Devletin bittiği yerde ancak orada gereksiz olmıyan insan başlar: Gerekliğin türküsü, o tek ve eşsiz nağme orada başlar.

Devletin bittiği yerde - baksanıza kardeşlerim! Üstinsanın gökkuşağı ile köprülerini görmüyor musunuz?

Halk büyükolanı, yani yaratanı güç anlar. Ama büyük nesnelerin bütün temsilcileri, bütün komedyacıları için de bir görüşe sahiptir.

.65

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Dünya yeni değerler bulanların çevresinde döner: - ama görünmez bir tarzda döner. Fakat komedyacının çevresinde halkla şan

döner, şeref döner! Dünyanın gidişi böyle.

?

t

Sen şefkatli ve doğru olduğun için: -Küçük varlıklarından suçlu değil onlar» diyorsun. Fakat onların dar ruhları: "Her büyük

varlık suçludur»» diye düşünüyor.

?

Şehvet denen kancık it bir parça et bulamadı mı nasıl da sevimli sevimli bir parça akıl ister!

?

Kadının benliğinde çok uzun zaman bir zorba i'e bir köle saklı kalmıştır. Bu yüzden henüz sevmeyi biımez de sevişmeyi bilir ancak.

?

.66

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Soydaş sevgisinin üstünde uzağın ve geleceğin sevgisi vardır.

?

Hangi şeyden hür? Ne önemi var bunun Zerdüşt için! Işıklı gözün şunu demeli bana: Hangi şey için hür?

Sözler ağır yaratıklar için değil midir? Sözler hafif yaratıklar için yalan değil midir?

Şarkı söyle! Konuşma artık!

?

însanm büyük sorunları bedeni ve ruhu

ile yaşamak istemesi gerek.

?

Her zaman bütün bedenimle bütün canımla yazdım ben: Salt ruhsal sorunlar nelerdir, bilmiyorum.

?

Ne yazık, ey insanlar, bir heykel uyuyor taşın içinde, heykellerimin heykeli. Niçin en sert taşın içinde, en çirkin taşın içinde uyuyor olsun, ne yazık!

*

.67

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

«Kendimi sevgime sunuyorum - ve tıpkı kendim gibi soydaşımı da sunuyorum

ona.» -Her yaratıcı böyle konuşur.

Ah! Yerle gök arasında o kadar çok şey var ki, yalnız şairlerdir hayal kuranlar!

Göğün üstünde daha da çok şey var, bütün tanrılar şair imgeleridir, şair oyunlarıdır çünkü!

Doğrusu şu ki. hep yükseklere, bulutlar ülkesine doğru çekilir hissediyoruz kendimizi: Tanrı diye, Üstinsan diye adlandırdığımız bütün kof şeylerimizi oraya oturtuyoruz.

Böyle koltuklarda oturabilecek kadar hafiftir bütün bu Tanrılar, bütün bu Üstinsan-lar!

Kendini olay sandırmak isteyen bu yetmezlikten ne kadar bezginim!

Bütün şairlerden ne kadar bezginim!

Siz yükselmek istediniz mi gözlerinizi yukarıya dikersiniz. Bense zirve olduğumdan aşağıya bakarım.

*

İçinizden hangisi hem gülebilir, hem yükseklerde durabilir?

.68

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

En yüksek dağlara tırmanan kimse bütün acıklı oyunlara, bütün acıklı yaşayışlara güler.

?

Sağduyu bizim yiğit, aldırmaz, alaycı kibirli olmamızı ister; kadındır o, bir savaşçıyı sevebilir ancak.

«Hayat, taşıması ağır bir yük," diyorsunuz bana. İyi ama, sabahki gururunuzla akşamki tevekkülünüz ne işinize yaradı?

?

Sevgide her zaman biraz delilik vardır ama, delilikte de her zaman biraz akıl vardır.

«Dur, cüce,» dedim, «ya sen ya ben! Ama bil ki ben daha güçlüyüm: Uçurum gibi düşüncemi bilmiyorsun sen, dayanamazdın buna zaten.»

Bunun üzerine beni daha hafifleten şey oluverdi: Cüce, o meraklı yaratık, omuzlarımdan atladı, gidip karşımda bir taşrn üstünde bağdaş kurdu.

Tam da durduğumuz yerde bir kemer yükseliyordu:

.69

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

-Bak şu kemere, cüce,» dedim, >-iki kapısı var; iki yel burada birleşiyor; kimse sonuna dek izlemiş

değil bunları. Ardımızda uzayıp giden şu uzun yol, bir sonsuzluktur. Önümüzde uzayıp giden şu uzun yol da bir başka sonsuzluktur.

Bu yollar çelişiyorlar; karşı karşıya çatışıyorlar; şurada, şu kemerin altında buluşuyorlar. Kemerin adı üzerinde yazılı: Ân onun adı.

Ama ikimizden biri daha uzağa, her zaman daha uzağa, her zaman daha, daha çok uzağa gitseydi: Sanır mısın, Cüce, ki bü yollar çatışacaklardı hep?»

Cüce küçümser bir tavırla: "Dümdüz olan yalancıdır,» diye mırıldandı, -her gerçek eğridir, zamanın kendisi de yuvarlaktır.»

Öfkeyle: -Ey yerçekiminin ruhu,» dedim, -böyle kolay hale sokma herşeyi! Olduğun yerde oturur bırakırım seni yoksa, topal. Ben çıkardım seni bu yüksekliğe!»

-Bak şu âna,» diye devam ettim. «Bu Ân Kemeri'nden başlıyarak bir uzun yol, bir sonsuz yol uzayıp gidiyor ardımızda: Bir sonsuzluk yükseliyor ardımızda. Koşabilen herşey bu yolu bir kez aşmış olmalı değil mi?

.70

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Olabilen herşey daha önce bir kez olmuş, sena ermiş, geçmiş olmalı değil mi?

Olan herşey daha önce olup bitmşise, sen 11e düşünüyorsun, Cüce, bu ân üzerinde?

Bu kemer de daha önce bulmuş olmalı değil mi?

Ve bütün nesneler de bu ânın gelecekteki bütün nesneleri peşinden sürüklemesi gerekecek şekilde birbirlerine düğümlü değiller midir? O da öyledir demek.

Koşabilen herşey buradan uzaklaşan bu uzun yolu bir kez daha aşacak çünkü!

Ay ışığında ağır ağır tırmanan şu örümcek, şu ay ışığı, ve sen, ve ben, bu Kemer'in altında hep birlikte fısıldaşan, sonsuz nesneleri fısıldaşan bizler, muhakkak ki daha önce varolmuş olmalı değil miyiz?

Geri gelmemiz ve önümüzde uzaklaşıp giden şu yolu, şu uzun ve korkunç yolu yeniden aşmamız gerekmiyecek mi; hepimizin

ebediyen geri gelmemiz gerekmiyecek mi?

?

«Hizmet ediyorum, hizmet ediyorsun, hizmet ediyoruz- - işbaşındakiler ikiyüzlülükle

.71

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

bu mavalı okurlar hep - İlk efendisi, ilk kölesi olanların vay haline!

?

Doğru olmak - az kimsenin elinden gelıı bu! Elinden gelen, olmak istemez! Ama bu. iyilerin, başkalarına göre, daha da az elinden gelir!

Ah bu iyiler! - İnsanlar doğruyu söylemezler hiçbir zaman; bu türlü iyi olmak, ruhun bir hastalığıdır.

?

Ey kardeşlerim, ben ki size: Düşeni üstelik itmek gerek! diyorum, zalim miyim ben?

Bütün bunlar, bütün bugün, bütün bunlar düşüyor, bütün bunlar kokuşuyor: Kim tutmak ister bunu!

Ama ben - ben itmek istiyorum üstelik!

Kayaları uçurumlara yuvarlamaktaki zevki bilir misiniz?

— Bugünün insanları: Bakın nasıl da yuvarlanıyorlar uçurumlarıma!

Daha iyi çalgıcılar için bir «prelüd»üm> ben, ey kardeşlerim! Bir örnek! Beni örnek alıp bana uyun!

.72

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Birisine uçmayı öğretemediniz mi, daha

çabuk düşmeyi öğretin ona!

?

Doğrusu şu ki; iyiler kendi erdemini kendisi icadedene eziyette bulunurlar. Onlar için bir ihtiyaçtır bu.

?

İyiler yaratamazlar: Daima sonun başlangıcıdır onlar:

— Yeni levhalara yeni değerler yazanı çarmıha gererler, geleceği kendilerine feda ederler!

İyiler - sonun başlangıcı olmulşardır hep.

?

Vurun, kırın iyilerle doğruları! - Ey benim kardeşlerim, anladınız mı bu sözü?

?

Erkekle kadın şöyle olsun istiyorum: Birisi savaşmağa elverişli, öbürü doğurmağa elverişli - ama ikisi de kafasıyle, bacaklarıyle raksetmeğe elverişli.

Raksedilmeyen gün kayıp sayılsın! İçinde

.73

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

bir gülüşün çınlamadığı her düşünceye de yanlış denilsin!

?

Kardeşlerim, başınız üzerine şu yeni levhayı asıyorum: Sert olunuz.

?

Büyük Şehir'e bakarak uzun süre sessiz, durdu. Sonunda şöyle dedi: Yalnız bu deli değü, bu büyük şehir de tiksindiriyor beni. Ne birinde, ne öbüründe daha iyileştirecek, daha kötüleştirecek taraf yok artık. Bu Büyük Şehir'in vay haline!- Onu yakacak olan ateş sütununu şimdiden görmek isterdim!

?

İçimi kemiren hınç değil de tiksinti. Ayak-takımının da aklı olduğunu görünce kaç defa usanç getirdim akıldan!

Baştakilerin bugün "başta olmak» diye adlandırdıkları nesneyi yani iktidarı ayakta-kımına peşkeş çekip pazarlığa girişildiğini gördükten sonra baştakilere sırt çevirdim!

Dilleri yabancı topluluklarla yaşadım;

.74

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

onların iktidar alış-verişleri pazarlıkları için kullandıkları dili hiç bilmiyeyim diye kulaklarımı tıkadım.

Ve bütün dünlerden, bütün bugünlerden burnumu tıkayarak, tiksinti ile geçtim: Doğrusu şu ki, bütün bugünler aşağılık yazar tayfasının pis kokusuyla dolu! sağır, ve kör, ve dilsiz bir sakat gibi yaşadım iktidarda bulunan, yazı yazan, kötü şeylere sevinen ayakta-kımıyle yaşamaktansa uzun zaman böyle yaşadım.

Aklım zahmetle, ihtiyatla basamakları tırmandı; sevinç sadakaları avuntusuydu onun; değneğine dayanan bir kör gibi sürünerek yaşıyordum.

Ama n'oldu bana? Nasıl kurtuldum bu tiksintiden? Bakışıma kim beri verdi gençliği? Çeşme başında artık ayaktakımınm bulunmadığı yüksekliklere bir kanat vuruşta nasıl eriştim? Tiksintim mi kanatlandırdı beni de pınarları bulma gücünü verdi? Doğrusu şu ki, sevincin kaynağını yine bulmak için en yüksek doruğa dek uçmak zorunda kaldım.

Oh, buldum onu, kardelşerim! Burada, «n yüksek dorukta, sevinç pınan akıyor be-

.75

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

nim için! İşte bir yaşayış ki ayaktakımı hiç

dudaklarını dendirmedi buna.

*

Ne yazık, dünyanın neresinde merhametlilerin orada olduğu kadar büyük çılgınlıklar olup bitti?

Dünyada kim merhametlilerin çılgınlıklarından daha fazla acılara yol açtı?

Sevip de acıma duygularının üzerine çıkamayanların vay haline!

Bir gün Şeytan şöyle dedi bana: «'Tanrı' nın da cehennemi var: İnsanlara beslediği sevgidir bu."

Geçende de şöyle dediğini duydum onun: «Tanrı öldü; insanlara olan merhametinden öldü Tanrı.»>

?

İnsanoğlu diıle!

Derin Geceyarısı ne diyor?

«Uyuyordum uyuyordum

Dünya derindir derin

Günün sandığından da fazla. Acısı derindir.

Sevinç ise acıdan derin -

.76

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Acı der ki: ««Geç, git ve öl!»

Ama her sevinç sonsuzluğu ister,

Derin, derin sonsuzluğu!»

Küçümseyen büyükleri severim. İnsanoğlunun aşılması gerek.

?

Yaradılanla yaradılmıyan üzerinde serbest bıraktım seni, ruhum: Gelecekteki nesnelerin zevkini senden iyi bilen kim var?

?

İnsanlar arasına ilk kez geldiğimde, yalnız olan kişinin çılgınlığını işledim: Şehir meydanına gittim.

Herkesle konuşarak hiç kimseyle konuşmadım. Akşamleyin ip cambazlarıyle cesetlerdi arkadaşlarım -

kendim de bir cesettim hemen hemen.

Fakat sabah olunca bir yeni gerçek doğdu içimde: Bunun üzerine şöyle demeyi öğrendim: «Neme gerek şehir meydanı, neme gerek ayaktakımı, ayaktamınm gürültüsü, ayaktakımının uzun kulakları!»

.77

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Üstün insanlar, şunu öğrenin benden: Şehir meydanında kimse inanmıyor üstün insanlara.

Ayaktakımına söz söylemek istiyorsanız kendiniz bilirsiniz! Ama ayaktakımı göz kırpacak: «Hepimiz eşitiz!»

«Siz üstün insanlar! - ve ayaktakımı göz üırpacak-üstün insanlar yoktur; hepimiz eşitiz; Tanrı önünde insan insandır? hepimiz eşitiz!»

Tanrı önünde! Ama o Tanrı öldü şimdi. Ayaktakımı önünde eşit olmak istemiyoruz biz.

Üstün insanlar, şehir meydanından uzak-laşın.

9

*

En kaygılıları soruyorlar bugün: «İnsanoğlunu nasıl muhafaza etmeli?» Ama tek ve ilk olan Zerdüşt soruyor:

«İnsanoğlu nasıl aşılıp geçilecek?»

Üstinsan çok ilgiliyor beni, baş kaygım, tek şeyim o - ama insan hiç değil: Soydaş hiç değil, en iyi olan hiç değil - Ey kardeşlerim, benim rnsanda sevdiğim, onun bir geçiş ve bir düşüş oluşu. Ve sizde bile hattâ, çok şey sevdiriyor, umduruyor beni.

78

seçilmiş dlşünceleh

Siz üstün insanların küçümser olmanız umut veriyor bana. Büyük küçümserler aynı zamanda büyük yücelticilerdir çünkü.

Umudunuzu yitirdiniz. şerefli şey bu. Nasıl teslim olacağınızı öğrenmediniz, işin ufak inceliklerini öğrenmediniz. Bugün küçük kişiler efendi oluyorlar: Hepsi de tevekkül! ü olmak, alçakgönüllü olmak, ihtiyatlı olmak, çalışkan olmak, saygılı olmak ve daha bir süıü küçük erdemlere sahip olmak öğüdünü veriyorlar. Kadınlar arasından, uşaklar arasından ve hele ayaktakımının dalaverecileri arasından gelme herkes bugün insan kaderinin efendisi olmak istiyor: Aman ne iğrenç, ne iğrenç, ne iğrenç!

Hepsi de soruyor ha soruyor, sormaktan usanmıyor: «İnsan en İyi, en uzun zaman, en hoş olarak nasıl muhafaza edilebilir?» Bunu sorarak bugünün efendileri oldular. Bugünün bu efendilerini aşıp geçin, ey kardeşlerim' Bu ufak kişiler Üstinsanı en büyük tehlike karşısında bırakıyorlar!

Üstün insanlar, aşıp geçin bu küçük erdemleri, bu küçük ihtiyatları, bu kum tanesi misali saygıları, bu karınca misali küçük kav-

.79

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

naşmayı, sefil rahatlığı, «çoğunluğun mutluluğu »nu!

Teslim olmaktansa umutsuzlanmak daha iyi . Ve gerçekten seviyorum sizi. bugünün içinde yaşamayı bilmiyorsunuz çünkü siz. üstün insanlar! Ve böyle yaşıyorsunuz çünkü: En iyi tarzda yani!

?

Bir nesne ne kadar yüksek olursa başarıya o kadar az ulaşır. Sizler, bugünün üstün insanları, hepiniz de birer başarısız kişi değil misiniz?

O zamana dek yeryüzünde en büyük günah ne oldu? Şu ölümlü dünyada gülenlerin vay haline!»

diyenlerin bu sözü değil mi? Uzaklaşın bütün bu yobazların yolundan! Bunların ayakları hantal, yürekleri ağırdır: - Raksetmesini bilmezler Dünya nasıl hafif gelebilir onlara?»

*

Her sevinç her nesneyi sonsuz olsun ister, bal ister, maya ister, sarhoş bir geceyansı is-

.80

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

ter, mezar ister, mezar üstünde dökülen yaşlara avuntu ister, yaldızlı bir alaca-karanlık ister -

sevinç ne istemez ki! Her kötülükten daha susamış, daha candan, daha aç, daha korkunç, daha gizlidir, kendini ister o, kendini ısırır, halkanın iradesi savaşır onda -

sevgi ister, hınç ister, bereketlidir, sunar, geri verir, biri onu alsın diye yalvanr, alana teşekkür eder, nefret edilmekten hoşlanır -sevinç öylesine zengindir ki, kötülüğe, cehenneme, hınca, utanca, sakat olana susamıştır - çünkü ey sizler, biliyorsunuz bu dünyayı!

Siz, üstün insanlar, sevinç, - ele avuca sığmaz, mutlu sevinç, - sizi arzuluyor - sizin dünyanızdandır, sizden, başarısızlar! Her sonsuz sevinç, başarısızları arzular!

Her sevinç kendini ister çünkü, dolayısiy-le acıyı da! Ey mutluluk, ey ıztırap! İncin, ey gönül! Siz de, üstün insanlar, bilmiş olun ki sevinç, sonsuzluk ister.

Sevinç her nesne sonsuz olsun ister; derin, derin sonsuzluğu ister!

TOPLUM

F. 0

Kültür'ün, kültür araçları yüzünden ölüm

tehlikesinde olduğu bir zamanda yaşıyoruz.

*

Bulanık suda balık avlıyanla derinliklerden feyzalanları halk kolaylıkla bir tutar.

*

Şu Avrupalıları, şu sürü hayvanlarını mutlak bir efendi olarak yönetecek bir varlığın ortaya çıkması ne nimet, dayanılmaz bir baskıdan ne kurtuluş! Napoleon'un gelişinin yaptığı etki, bunun son büyük delilidir.

*

Bugünün Avrupalısının bilincini inceleyen herkes, bir manevî kıvrımdan, bin manevi kıyı-bucaktan hep aynı buyruğu çıkaracaktır: Korkunun buyruğu, sürünün buyruğudur bu: -Biz istiyoruz ki bir gün artık korkulacak hiçbir şey olmasın!»

Bir gün - bu güne götüren irade ile yola Avrupa'nın heryanında -ilerleme» deniyor şimdi.

*

P4

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Avrupa'da bugünün ahlâkı sürü ahlâkıdır: - o halde bize göre bir çeşit insan ahlâkı ki onun yanında önünde, ardında başka ahlâklar - özellikle üstün ahlâklar - henüz mümkündür ya da öyle olmak gerektir. Böyle bir «imkân»>a, böyle bir «olma gerekiiği»ne karşı sürü ahlâkı vargücüyle Jkoruyor kendini; amansız bir inatla şöyle bağırıyor: «Ben ahlâkın ta kendisiyim, benden başka ahlâk yoktur!»

?

İnsanın evrensel ölçüde soysuzlaşması mümkündür. Budala toplumcuların ülküsü olan bu «geleceğin insanı» na kadar düşüş; insanın sürünün kusursuz hayvanı hizasına (ya da onların dedikleri gibi: Hür toplumun insanına) kadar inerek böyle küçülüşü; insanın eşit haklarla eşit iddialara sahip pigme-hayvanlar derecesine kadar inerek böyie hayvanlaşması mümkündür şüphesiz! Fakat bu imkânı en son neticelerine kadar izleyen kimse içinden, başkalarının bilmedilkeri bir tiksintinin ve belki de yeni bir görevin yükseldiğini duyar.

*

.85

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Avrupalı denen şu insan kokteyli - ki as-lmda epey çirkin bir halk adamıdır! - mutlaka bir elbiseye ve gardrop olarak kullandığı tarihe muhtaçtır. Hiçbir elbisenin de kendisine gerçekten uymadığını farkediyor tabiî

ve değiştiriyor, boyuna değiştiriyor.

?

Her milletin kendine öz ikiyüzlvülükleri vardır: Erdemleri, der bunlara o. İnsan kendi en iyi yanını bilmez, bilemez.

?

Avrupa'daki demokratlaştırma aynı zamanda zorbaların türemesine elverişli bir ortamın istenmeksizin yaratılması demektir -zorba sözü ise her anlama, hattâ en aydınca anlama dahi gelebilir.

?

Bugünün Avrupası uyarıcı ilâçtan yana özellikle zengindir. Bu bakımdan kafası çok yaratıcıdır.

Uyarıcılar ve sert içkiler kadar hiçbir şey önemli görünmez ona. Kafanın en yakıcı, seıi; içkileri olan ülkülerin böylesine

büyük ölçüde bozulup değiştirilmesi de bundan ileri geliyor.

?

Bugünün büyük savaşları tarihsel incelemelerin sonucudur.

?

Fransa ile son savaşın peşinden sürüklediği bütün kötü sonuçlardan en kötüsü belki de, çok yaygın ve hattâ ortaklaşa olan su yanlıştır: Kamu oyunun ve bütün resmî düşünürlerin. Alman kültürünün de zafer ka-j

zandığı ve defnelerle bezenmesi gerektiği yolunda işledikleri yanlış... Bu kuruntu - Alman Devletinin lehine olarak Alman düşüncesinin bozguna uğraması ve yokedilmesi yc-liyle - zaferimizi tam bir bozgun haline soktuğundan. ok zararlıdır.

?

Wagneı*'in Almanya'ya, İmparatorluk Almanı olmayı kabul temesi gibi bir lütufta bulunmasını asla bağışlamadım. Gittiği her

yerde, Almanya uygarlığı bozuyor.

?

Avrupa, gerileme halinde bir âlemdir. Demokrasi, Devletin gerilemiş biçimidir.

?

Yaşadığımız yüzyıl çalkantılıdır; onun için de tutkudan yoksundur; ateşli olmadığını farkettiği için boyuna ateşleniyor, - aslında ise donuyor. Sözünü ettiğimiz bütün o «büyük olaylar» ın büyüklüklerine inanmıyorum ben.

?

Devlet yahut teşkilâtlı ahlâksızlık - içeride: Polis, mahkemeler, sınıflar, ticaret, aile; dışarıda: Kudret iradesi, savaş, fetih, öcalma.

*

t

Bir barbarlık dönemi başlıyor; bilimler de ona hizmet edecekler.

?

Bir demokrasi dönemi aktörü göklere çıkarıyor - Atina'da bugünkü gibi.

?

Anarşi çağına giriyoruz: - fakat bu çağ

aynı zamanda en akıllı ve en hür bireyliklerin çağıdır. Düşüncenin görülmedik gürbüzlüğü gittikçe artmaktadır. O zamana dek töre ile

ahlâkın v.b.... önlediği, dehanın çağıdır bu.

?

Ulaştırma serbestliği ile aynı nitelikteki insan grupları bir araya gelip topluluklar kurabileceklerdir.

Milletlerin aşılması demektir

bu.

¥ *

En yüksek alanda sürekli bir düşünce dayanışmasının daha şimdiden varolduğunu ulusal çılgınlıklar bizden gizlememelidir. Fransa ile Alman felsefesi. Richard Wagıer'-le Paris (1830 - 1850). Goethe ile Yunanistan. Herşey Avrupa'nın geçmişinin üstün manevi tipler içinde bir sentezine yöneliyor.

Fakat Avrupa ayaktakımının eline düştü mü, Avrupa uygarlığının da sonu geldi demektir.

Hristiyanhğa yaraşan bütün vecitlerle korkular artık yavanlaştığından, şu anda sa-

.89

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

vaşlar, muhayyile için en güçlü uyarıcı haline gelmiştir. Toplumsal devrim belki de daha büyük bir şey olacak: Onun için geliyor zaten. Fakat başarısı düşünüldüğünden daha azını yapabilmektedir.

Fırtınanın büyük etkisi. sarhoşluğu geçtikten sonra herkese öyle gelecek ki. daha fazlasını yapabilmek için daha çok güc. daha çok tecrübe gerektir.

?

Düşüncenin çok büyük gücünün bir ürünü olan makine, onu işletenlerde hemen hemen yalnız en aşağı ve düşünceden en yoksun güçleri harekete getirmektedir. Şu da var ki, o olmasaydı uyuyacak olan birsürü güçleri ayaklandırmaktadır ama yükselmek, daha iyisini yapmak, sanatçı olmak için gerekli itişi yaratmamaktadır. İnsanı çalışkan ve tekbi-çimli yapmakta, bu ise zamanla ruhta bir tepki, umutsuzca bir sıkıntı yaratmaktadır ki. bu yüzden ruh, tembelce ve değişik eğlenceler arzulamasını öğrenmektedir.

?

Delilik, kişide seyrek görülen bir nesne-

90

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE» 90

clir: Gruplar, partiler, halklar, çağlar için ise bir kural halindedir.

?

Çalışkan ırklar tembelliğe çok güç katlanırlar: İngiliz içgüdüsü çok ustaca bir iş yaparak halk yığınlarında pazar gününü kut-sallaştırmış ve öylesine sıkıcı hale getirmiştir ki, İngiliz farkında olmadan hafta içinde çalışmaya can atmaktadır.

Günün birinde işçiler bugün burjuvaların yaşadıkları gibi yaşıyacaklar. Onların üzerinde üstün kast yaşıyacak: Belirli farkı da ihtiyaçlarının yokluğu olacak; kudreti elinde tuttuğundan daha sade. daha yoksul olacak.

Kudret iradesi şu durumlarda ortaya çıkar:

a)

Zulüm görenlerde, bütün kölelerde, hürlüğü ele geçirme iradesinde; amaç, kurtuluşun elde edilmesinden ibaret görünmektedir (ya da meramımı dinsel ve ahlaksal terimlerle anlatmış olmak için: «Yalnız vicdanına karşı sorumlu olmak», «İncil'deki gibi hürlük», v.b.).

b)

Ktfdrete doğru yol alan daha gticlü bir ırkta, egemenlik iradesinde. Bu amaca he-

.91

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

mencecik erişilemedi mi «adalet»», yani «egemen sınıfla hak eşitliği»» istemekle yetinilir.

c) En güçlülerde, en zenginlerde, en yiğitlerde, en bağımsızlarda, «insanlık», «halk-, İncil, gerçek, Tanrı sevgisinde; acıma ve kendini feda etme v.b. biçimler altında: İnandırmaktan, sürüklemekten, hizmetine almaktan, daha büyük bir kudretli yığınla içgüdüsel olarak birleşip ona bir yön vermekten hoşlanılır: Kahraman. Peygamber, Hükümdar, Krutarı-. cı, önder (Cinsel sevginin de yeri vardır bunda): Onun istediği, fedakârca bir şefkat dış-görünüşü altında hâkim olmak, sahip olmaktır.

?

Emekçi sınıfı erdemde olduğu gibi, kültürde de bizi kolayca geçebileceğini anladığı gün vay halimize.

Fakat bunu idrâk edemezse, işte asıl o zaman vay halimîze.

?

Sınıf kavgasının artık geçmiş ve kişiler arasında hiyerarşi zamanının nihayet gelmiş olmasından Zerdüşt mutludur. Demokratik

eşitleştirmeye karşı duyulan hınç, ancak ilk dönemdir; gerçekte Zerdüşt buna erişilmiş olmasından çok mutludur. Şimdi görevini yapabilir artık.

O zamana dek öğrettikleri ancak geleceğin egemen sınıfına hitap ediyordu. Dünyanın bu efendileri şimdi Tanrı'nm yerine geçmeli ve egemenlikleri altına aldıkları kimselerin tam güvenini kazanmalıdırlar. Ve her-şeyden önce de kendi yeni kutsallıklarını, mutluluktan ve rahatlıktan vazgeçişlerini sağlamalıdırlar, i/ öylece de kendilerine değil, daha âcizlere mutluluk umudunu sunmuş

olurlar.

?

«İnsan» tipinin her yükselişi o zamana dek aristokratik bir toplumun eseri olmuştur

- daima da öyle olacaktır...

?

Bir efendi ahlâkı, bir de köle ahlâkı vardır.

İyi ve^sağlam bir aristokrasinin esası kendini (kırallığm olsun, topluluğun olsun)

.93

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

fonksiyonu değil, onların anlamı, onların en

yüksek isbatı olduğunu hissetmesidir.

?

Kişiyi değil de, sürüyü bir erek haline sokmak, büyük hatadır. Sürü bir vasıtadır, başka şey değil. Oysa şimdi sürü bir kişi gibi gösterilmek, hattâ ona kişiden daha yüksek bir rütbe verilmek isteniyor - vahim anlaşmazlık! Bir başka hata da şu: Bizi sürü haline sokan nesneyi, sempati duygularını, kendimizdeki en kıymetli şeylermiş gibi değerlendirmek.

?

Soylu smıf aslında daima barbar sınıf olagelmiştir: İlkin üstünlüğü beden gücünde değil ruh gücündeydi: Sözkonusu olan. en tam insanlardı (bu ise bütün derecelerde «en tam hayvanlarlar»la aynı anlamadır).

?

Sınıflar ayrımından ve egemen sınıfın uyrukları ile araçları üzerindeki sürekli ve kibirli bakışından çıkan uzaklık fikri olmasaydı; buyurma ile buyruk dinleme işi daimî

.94

olarak yapılmasaydı; şu uzakta ve aşağı tutma alışkanlığı olmasaydı çok daha esrarlı olan şu öteki duygu da gelişemiyeeckti: Mesafeleri ruhun içinde çoğaltma bakımından daima beslenen yeni arzu; her zaman daha yüksek, daha nâdir, daha uzak, daha gergin, daha geniş hallerin gelişmesi; kısaca

«insan» tipinin yükselmesi; ahlâksal bir formülü ah-iâk-üstü anlamda kullanarak söyliyelim, o ebedî

«kendini aşma, geçme» de olmıyacaktı.

Gerçekten, aristokratik bir toplumun kökleri (dolayısiyle de «insan» tipinin yükselişinin şartı) üzerind"

insanca hayallere kapılmamak gerektir: Hakikat acıdır.

?

Yeni filozof ancak egemen bir sınıfa bağlı olarak doğabilir.

?

«Gerileme» düşüncesinin, düşmenin, devrilmenin, yozlaşmanın bizzat kendilerinde hiçbir kınanacak tarafları yoktur: Hayatın ve onun gelişmesinin gerekli bir sonucudur bu. Gerilememin ortaya çıkışı da hayatın herhangi bir yükselişi ve ilerleyişi kadar gereklidir: Onu yokedecek kudrete sahip değiliz. Tersi-

.95

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

ne. akıl onun hakkını teslim etmeyi emrey-ler...

Ahlâksızlığın, hastalığın, suçun, fuhuşun. sefaletin gelişemiyeceği toplumsal şartların, durumların bulunabileceğini düşünmek, bütün sosyalist teoriciler için utanç vericidir... Hayatı mahkûm etmek demektir bu... Bir top-ium genç kalmak bakımından hür değildir. Ve tam da en büyük gücüne eriştiği ânda fire verebilir, süprüntü çıkarabilir. Ne kadar enerji ve atılganlıkla ilerlerse o kadar çok başarısızlar ve ucube-yaratıklar yetiştirir; düşüşe o kadar çok yaklaşır... Boyuna kurumlar meydana getirilerek yaşlılık ortadan kaldırılamaz

Hastalık da öyle, ahlâksızlık da öyle.

?

-Herşeyi anlamak herşeyi bağışlamaktır» formülüne tutkun insanları hep biliriz. Özellikle zayıf kişilerdir bunlar, hayal kırıklığına uğramış kimselerdir: Her nesnede bağışlanacak bir şey varsa, her nesnede de küçümsenecek bir şey var demektir. Bu noktada hayal kırıklığı felsefesi, çok insanca bir şekilde, merhamet olarak gelişir ve şefkat dolu bakışlarla bakar.

.6

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Bu romantiklerin inançları yok artık. Şimdi de hiç değilse herşeyin nasıl geçip gittiğini gözlemek istiyorlar. Bunu da «sanat sanat içindir», «nesnellik» vb.... diye adlandırıyorlar.

?

Kolay yaşamak istiyor musun? Sürüde

kal ve sürü sevgisi uğruna kendini unut.

*

Devrim, Napoleon'u mümkün kıldı: bu da onu haklı gösterir.

Bir kölelik hali meydana geliyor - bakalım bir de aristokrasi meydana gelsin.

?

... Tam şu sırada bizi tehdit eden iki korkunç hastalık var: ... İnsandan derin bir tiksinme!... İnsana derin bir acıma!...

?

Buda'nın ölümünden sonra yüzyıllar boyu bir mağarada onun gölgesini gösterdiler -korkunç ve dehşet verici bir gölgeydi bu. Tanrı ölmüştür ama, insan öyle bir yaratıktır ki.

daha binlerce yıl boyunca gölgesi bazı mağaralarda belki hâlâ gösterilecektir. Ya biz? Onun gölgesini de yenmek zorunda kalacağız biz.

?

öyle geliyor bana ki, şu yaşlı Avrupamız-da Hıristiyanlık, çoğu insanlara hâlâ

gereklidir: Onun için de hâlâ kendisine inanan kimseler buluyor. Çünkü insan öyle yaratılmıştır ki, inancının bir konusu yüz defa çürütül-se dahi, ihtiyacı varsa onu - Kutsal Kitap'ın da sözünü ettiği ünlü «şiddet kanıtı»na uygun olarak - daima gerçek sayacaktır.

Yaptıklarını bilmiyorlarsa nasıl bağışlamalı onları? Bağışlanacak hiçbir şeyleri yok. Doğrusu şu ki; bir insan yaptığını daima iyice bilebilir mi? Bu şüpheliyse, insanların karşılıklı birbirlerini bağışlayacakları hiçbir şeyleri yoktur - ve en akıllı kimse için affın icrası da imkânsız şeydir.

Son olarak da, suçlu ne yaptığını gerçekten bilseydi, ancak suçlamaya ve cezalandırmaya hakkımız olduğu takdirde bağışlamaya

da hakkımız olacaktı. Fakat bu hakka sahip değiliz.

*

Dindeki en derin anlaşmazlık şu: «Kötü insanların dini yoktur.»

Hıristiyanlık «tabiat kötüdür,» diyor. Öyleyse hıristiyanlığm tabiate aykırı bir nesne olması gerekmez mi? Yoksa o, kendi yargısına uygun olarak, kötü bir nesne olacaktı.

?

Eski Yunanlıların din duygusunda bizi şaşırtan taraf, ondan doludizgin fışkıran o bolluk, o minnet bolluğudur: Böylece tabiatın ve hayatın karşısında duran, çok soylu bir insanlar türüdür! Daha sonra, Yunanistan'da ayaktakımı ağır basınca korku, dinde

de dal-budak saldı - Hıristiyanlık hazırlandı.

?

İlk Hıristiyanlığın istediği şeikldeki inanç; güneyin o şüpheci ve özgür düşünceli insanları arasındaki Hıristiyanlığa çoğu zaman ulaşan şekildeki inanç, (o insanlar ki, ardlarında felsefe okullarının yüzyülar boyu

.99

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

süren kavgaları vardır ve bu kavgaları içlerinde taşırken üstelik Roma İmparatorluğunun hoşgörür eğitimiyle yetişmişlerdir,) işte bu inanç, hiç de o hırçın ve hantal müminlerin inancı değildir. Nitekim bir Luther, bir Cromwell ya da kuzeyli herhangi başka bir barbar kimse, tanrılarına ve Hristiyanlıklaıı-

na onunla bağlanmışlardır. Daha çok Pascal* ıı korkunç olan inancıdır ki, aklın sürekli bir intiharına benzerfe inatçı, dokuzcanh, kurt gibi kemirici, tek defada ve tek vuruşta öldürülmesi imkânsız bir akıldır o. Hıristiyan inancı daha başlangıçta bir fedakârlıktır: Her türlü hürlüğün, her türlü gururun, her türlü düşünce bağımsızlığının feda edilişidir - ve aynı zamanda da: Kölelik, kendini küçümser-kendini sakatlamadır o.

?

¦On iki havarinin en azından biri taş gibi katı olmalı ki, üzerine yeni kilise kurulabilsin »

Dünyada, hiç olmazsa dinleri yıkmak

için, yeterince din yok.

*

.100

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Endüstriyel düşüncenin aristokratik düşünceye baskın çıktığı her yerde kadın, bir ticarethane memurunun iktisadî ve kanuni bağımsızlığına eğilim göstermektedir: «Ticarethane memuru olarak kadın», oluşan yeni toplumun kapısında durmaktadır. Böylece yeni haklar elde ederek, «efendi»

olmağa çabalayarak, bayrakları ile filâmaları üzerine «ileri» sözünü yazarak kadın, korkunç bir açıklıkla, ters sonuca ulaşmaktadır: Gerilemektedir o. Fransız Devriminden bu yana kadının nüfuzu, haklarının ve isteklerinin artışına göre ters

orantılıdır.

?

Ne kadın çalışır, ne dehâ. Kadın o zamana dek insanlığın en büyük lüksü olmuştur. Bizler «en yüksek verim'imize «ulaştığımızda» çalışmıyoruz. Çalışma ancak bu ânları üretmek için bir araçtır.

Sıradan insanlara dikkat! Örneğin, kaderlerinin küçük ve aşağılık bir ortama sürdüğü, ve orada yaşlanan kadınlara dikkat! Bunlar görünürde uyuklar, gün ışığında da yarı-kör gibi dururlar şüphesiz ama her yabancı ayaksesinde, her beklenmedik durum-SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

101

da ısırmak için saldırırlar. Kendi köpek kulübelerinin dışında kalan herşeyden öcalırlar.

?

(Kadın)

Gençken: Çiçekli bir mağaradır. Yaşlanınca mağaradan bir ejder çıkar.

?

Dante ile Goethe'nin kadın üzerine düşünceleri. (Birincisi bıunu «Ella guarda va suso, ed io in lei»

mısraı ile anlatır, ikincisi de bunu şöyle çevirir: «Ebedî kadın bizi yüksekliklere doğru götürür»), ki bu, karakteri soylu olan her kadının muhalefetine yol açacaktır. Bu kadın tam da ebedî erkek hakkında böyle düşünmektedir...

?

Yunan erkeğinin, Rönesans erkeğinin üstünlüğünü kabul ederiz - ama bunu nedenleri olmaksızın, koşulları olmaksızın elde edelim isteriz.

?

Yüksek bir akıl daima ne dereceye kadar

102

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER 102

sönen bir ırkın belirtisi ve hayatın bir yok-sullaşmasıdır?

o.V

Elimizde kudret olmadığı sürece özgürlük isteriz. Fakat, elimizde kudret olunca üstünlük isteriz. Başarı kazanamazsak (çok â-

cizsek), «adalet»» yani eşit bir kudret isteriz.

?

Mutlak inanç: Değer duygusu aşağıda vt yukarıda başka başkadır; aşağıda birçok tec rübeler eksiktir; aşağıdan yukarıya anlaşmazlık gereklidir.

?

Ben Yunan ahlâkını o zamana kadarki-nin en yükseği sayıyorum. Onun bedensel ifadeyi en yüksek noktaya ulaştırması da bunu ispatlıyor bana. Fakat Yunan ahlâkı derken ben, filozoflarınkini değil de.

halkın gerçek ahlâkını söylemek istiyorum.

Sıhhatliler için hastalar, en büyük tehlikeyi yaratırlar. Güçlüler için felâket en güc-SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER 103

lülerden değil de, en güçsüzlerden gelir. İnsanlar için büyük tehlikeyi kötüler değil, «yırtıcı hayvanlar»» değil, cılızlar yaratır. Doğuştan sakatlar, güçsüzler, yorgunlardır ki, en zayıf olanlardır; insanın hayatını kemirirler, zehirlerler, yaşamaya, insana, kendimize olan güvenimizi çok tehlikeli şekilde sararlar.

?

Yılan: «İyilikle kötülük Tanrı'nın önyargılarıdır,» diyordu.

?

Verdiğimiz mahkûmiyet kararları acaip nesnelerdir! Bunlar suçluyu arıtmazlar, ona çile çektirmezler: Tersine, suçun kendinden de fazla kirletirler.

?

Cezayı gören, suçu işleyen değildir artık.

Hep «şamar oğlanı» dır.

?

Bütün sadakalar merhamet yüzünden verilseydi, dilenciler açlıktan ölürdü.

?

104

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER 104

İnsanlar daha iyi görmek .için değil, daha iyi parlamak için ışığa koşarlar. Önünde parlanan nesneyi de insan seve seve ışık diye yutturur.

?

Bizden yana olanlar bizim kendi aleyhimizde oluşumuzu hiç bağışlamazlar: Çünkü onlara göre bu, yalnız sevgilerini reddettiğimiz anlamına değil, zekâlarını gülünçleştirdi-

ğimiz anlamına da gelir.

?

Politikaya atılan bilginlere genellikle komik bir rol verilir: Bir politikanın iyi vicdanı olmak.

?

Suçlulara karşı suçumuz; onlara namussuz muamelesi etmektir.

?

Amaç «insanlık» değil, Üstinsandır.

?

Düşünce alanında bile bezirgânlarla aracılar ağır basıyorlar: Edebiyatçı, «temsilci», SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

105

(dünü bugüne karıştıran tarihçi, yaban, kozmopolit, doğa bilimleriyle felsefe arasındaki aracılar, yarı-ilâhiyatçılar...

?

«Halk"la ««aynı düşüncedekiler topluluğu »nu ayırdetmek gerek: Birincisinin hoşuna gitmek için günümüzde şarlatan olmak gerekiyor; ikincisinin hoşuna gitmek içinse en azından usta olmak isteniyor! Bu yüzyılın «dehâ»ları bu ayırımı anlayarak her iki alanda da büyüklük göstermişlerdir: örneğin, Victor Hugo ile Richard Wagner'in büyük şarlatanlığı; ama bu, gerçek bir ustalıkla at-başı beraberdir ve sanat konusunda en ince zevklileri bile hoşnut eder. Büyüklük noksanı da bundan doğuyor: Bu kişiler en kabaların ya da en incelerin ihtiyaçlarını giderdiklerine göre görüş

değiştiriyorlar.

?

Eskiden benlik sürüde saklıydı: Bugün dahi sürü, benlikte gizleniyor.

I

*

Böcekler insanı kötülüklerinden değil,

yaşamak istediklerinden sokırlar: Bizim eleştirmeciler de öyle: Canımızı yakmak değil, kanımızı isterler.

?

İnsan yaşlılığında gençliğini hatırlar, anma şenlikleri düzenler: Yakında insanlık da büyük bir heyecan içinde, gençliğinin sevinçleri gibi sanatı da hatırlayacak. Ölümün büyüsüne bürünmüş gibi görünen bu çağdaki sanat, hiçbir zaman böylesine derinden, böylesine düşünsel tarzda kavranmış değildir muhakkak.

Yakında sanatçıya, gücüyle güzelliği eski çağların mutluluğunu yaratan muhteşem bir kalıntı, güzel bir yabancı gibi bakılacak. Bize benzeyenlere kolay kolay göstermediğimiz saygılar gösterilecek ona.

*

İçimizden kendi kendimize yaptığımız konuşmalarda başkalarının şerefini pek korumuyorsak. halk içinde pek dürüst kişiler de-ğüiz demektir.

insan

Modern çağın en genel belirtisi: İnsan kendi gözünde haysiyetinden inanılmaz derecede kaybetmiştir.

Hayatın uzun süre merkezi ve acıklı kahramanı olmuştur. Sonra, hayatta hiç değilse kesin olana, bir değer taşıyana olan yakınlığını işba ta çalışarak - ahlâk kurallarının ana kurallar olduğuna inanıp insan haysiyetini ayakta tutmak isteyen bütün metafizikçile-rin yaptıkları gibi - Tanrı'yı elden kaçıran kimse, bu yüzden ahlâka olan inancına daha fazla sarılır.

?

Sonuçlar karşısında korkaklık: Modern bir kusur.

?

Aynı zamanda tek ve çok olan, değişen ve kalan bir varlık bilsin, duysun, istesin, bunu anlıyamıyorum -

Eu varlık benim için ana olaydır.

?

.110

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Doğru, yaşamayı seviyoruz; ona alışmış olduğumuzdan değil ama, sevmeğe alışmış olduğumuzdan.

?

Bilgisizliğimizin başladığı noktada ve daha ilerisini göremediğimiz anda. biz de söze karışırız.

Yalnız insan için dost, daima üçüncüdür.

*

Yaptıklarımız hiçbir zaman anlaşılmaz, sadece övülür ya da yerilir.

X

Ne kadar yiikselirsek, uçmak bilmiyenle-

ıe o kadar küçük görünürüz.

?

İnsan, bir düşünür gibi düşüncenin, duygunun büyük ve kabaran dalgası içinde yaşarsa ve geceleyin düşleri dahi bu kabarışı izlerse, hayattan durgunluk ve sükûn bekler -başkaları ise tersine, kendilerini düşünceye verdiler mi yaşamaktan yorulur, dinlenmek isterler.

*

Tutkulu insanlar başkalarının ne düşündüklerini az düşünürler: Durumları onları hiçliğin üzerine yükseltir.

?

Bir inancı sırf âdettir diye kabullenmeğe namussuzluk, korkaklık, tembellik denir. Şu halde namussuzluk, korkaklık, tembellik ahlâkın önsel'i olsalar gerek.

?

Üzücü şey! Hep o eski hikâye! İnsan evini yapıp bitirdi mi bir de bakar ki, başlamadan önce bilmesi gereken bir şeyi öğrenmiş. Ezelî ve acıklı «çok geç»tir bu: Her bitişteki hüzündür!

?

Her erdemde budalalık eğilimi, her budalalıkta erdem eğilimi vardır. Rusya'da «evliya gibi aptal»

derler. Hayat, sıkılmağa vakit kalmıyacak kadar, gayet kısa değil midir? Hiç değilse insan cennetteki ebedî mutluluğa inanmalı ki...

?

112

seçilmiş düşünceler

Kemiklerin, et parçalarının, bağırsakların ve damar sisteminin deri ile kaplı oluşu nasıl insanın görünüşünü çekilir hale getiriyorsa, tıpkı onun gibi ruhun heyecanlarıyla tutkuları da hiçlikle kaplıdır: Hiçlik, ruhun derişidir.

?

Bilse de bilmese de, istese de istemese de herkes dünyanın tümü, varlığın tümü için payına düşeni yapar.

?

Düşmanlar arasına atılmak bir korkaklık işareti olabilir.

?

Ağırkanlı olanlar ancak taassup sayesinde coşabilirler.

?

Bir insanın yüksekliğini görmek istemi-yen kimse, kendinden aşağı ve üstünkörü olan herşeye daha dikkatle bakar - Bu bakışla da kendini ele verir.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

113

İnsan küçümsediği kadar uzun zaman nefret edemez; ancak eşit ya da üstün olandan nefret edilir.

?

Sevgi, seven insanm yüce ve gizli meziyetlerini - onda nâdir ve istisnaî olanı - yüzeye çıkarır. Seven insan kendinde kural haline gelmiş nesneler üzerinde başkalarını kolayca aldatabilir.

?

Birisi şöyle diyordu: «Bu iki insdtı hakkında derin düşünmedim: Bu da onlara olan sevgimi gösterir.»

'

?

Kadını kadının içinde hürlüğe kavuşturmalı!

?

Kadının nasıl bir nimet olduğunu bütün

derinliği ile hissetmek gerektir.

?

F fl

.114

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Gerçek erkek iki şey ister: Tehlike ile kumar. Onun için ele en tehlikeli kumar olan kadını ister.

?

Erkeğin mutluluğu: İstiyorum, der. Kadının mutluluğu ise: İstiyor, der.

?

Bilim, bütün gerçek kadınlardaki utanç duygusunun dikine gitmektedir: Kadınların derilerinin altına bakar gibi bir şey - daha da kötü hattâ! - eteklerinin altına bakmak ister gibi bir şey.

Kadınlar: «Erkek gibi aptal» derler. Erkekler de: «Kadın gibi korkak» derler. Kadın îarın aptallığı, kadınca olmıyan bir şeydir.

?

Aptal aptal, kan-ter içinde, hayvan gibi dağa tırmanıyorlar: Yolda çok güzel manzaralar olduğunu onlara söylemeyi unutmuşlar.

?

Bir dağa birkaç saatlik tırmanış bir ser-

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

115

seriyi de, bir evliyayı da aşağı - yukarı birbirine benzetir. Yorgunluk, eşitliğe ve kardeşliğe giden en kısa yoldur - sonunda da uyku, hürlüğü sunar insana.

?

Caka olsun diye bomba gibi patlıyan ve yanlarında hep sağır olma tehlikesi - hattâ daha fazlası -

geçirilen insanları sevmem.

*

Y

Kendinin derin olduğunu bilen kimse aydınlığa yönelir; kalabalığa derin görünmek isteyen kimse ise karanlığa yönelir. Kalabalık, dibini görmediği herşeyi derin sanır çünkü: Öyle korkaktır ve suya da öyle istemiye-rek atılır ki!

?

Siz kendinizi insan sarrafı diye yutturmak istiyorsunuz ama, biz yutmayız! - Benliğinizde tarihi yaşadınız mı? Büyük sarsıntılar, depremler, uzak ve uzun kederler, şimşek gibi ânî sevinçler geçirdiniz mi?

Büyük delilerle deli oldunuz mu? Ya küçük delilerle? îyi insanların deliliğini, hastalığım taşıdınız mı gerçekten?

.116

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Ayrıca en kötü insanların da kötülüğünü ve o bir çeşit mutluluğunu taşıdınız mı? Evet diyorsanız ahlâktan sözedin bana, hayır diyorsanız etmeyin.

*

Gerçek'ten yüz çevirip sözde derinliklerden hoşlanan kimseler, gerçeğin çirkin olduğu kanısındadırlar: En çirkin gerçeği bilmenin bile güzel olduğunu anlıyamazlar. Sık sık ve derin derin öğrenmeğe çalışan kimse sonunda - bulunması kendisine daima mutluluk veren - o büyük gerçeği hiç de çirkin bulmaz artık. Güzellik kendinde olan bir nesne var mıdır? öğrenmeli çalışan kimsenin mutluluğu dünyanın güzelliğini arttırır, herşeyi daha güneşli hale sokar. Bilgi, güzelliğini nesnelerin yalnız çevresine değil o nesnelerin içine de koyar. İnsanlığın da buna tanık olmasını dileyelim.

?

İnsanın ancak kabul etmediği şeyi övmesi - tutalım ki böyle istiyoruz - hem ince, hem soylu bir nefse hâkimiyettir: Yoksa insan kendini över, ki bu da zevke aykırıdır. Bu SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

117

nefse hâkimiyet sizi anlayışsızlıkla karşılaştırır şüphesiz. İnsanın bu zevk ve ahlâk lüksünü kendine sunabilmesi için budala aydınlar •arasında değil, anlaşmazlıklarla yanlışların kendi ayırtılariyle hâlâ sevindirebildikleri kimseler arasında yaşaması gerektir! Yoksa pahalıya oturur bu! -Beni övüyor, demek hak veriyor bana!» Bu eşekçe mantık, biz dünyadan elçekmişlerin hayatımızın yarısını berbat eder, eşekleri çevremize ve dostluğumuza sokar çünkü.

?

Çoğu zaman suçlunun, işlediği suçun ça« pında olmadığı görülür: Suçu küçültür, ona iftira eder.

?

Derin düşünen kimse, nasıl davranırsa davransın ya da yargılasın, daima haksız olduğunu bilir.

*

Barış zamanında savaşçı kendine çatar.

?

İnsan, geçimini bir düşmanla savaşarak

sağlıyorsa, bu düşmanın ölmemesi onun menfaati icabıdır.

?

Hakkımızda bildiklerimiz, belleğimizde sakladıklarımız, mutluluğumuz bakımından sanıldığı kadar kesin değildir. Günün birinde başkalarının hakkımızda bildikleri (ya da bildiklerini sandıkları!) şeyler üzerimize yıkı-lıverir, o zaman asıl önemi olanın bunlar olduğunu kabul ederiz. însan kötüye çıkan adını değil de, vicdanının kötülüğünü daha kolay tasfiye eder.

?

Evreni derinliğine gözleyen kimse, insanların üstünköriilüğünün ne denli akıllıca olduğunu anlar.

İnsanlara gel-geç, havaî ve ikiyüzlü olmayı öğreten, korunma içgüdüleridir. Şurada burada, filozoflarda ve sanatçılarda •«katıksız şekil»e tutkulu ve aşırı bir tapınış görülür: Kimsenin şüphesi olmasın ki, yüzeydeki bu tapınışa muhtaç olan kimse, filân ya da falan zamanda bu yüzeyin altma felâketli bir iniş

yapmıştır.

?

119

İnsan bütün bir yıl sustu mu gevezeliği unutur ama, konuşmayı öğrenir. Pythagoras-

çılar, zamanlarının en iyi devlet adamlarıydı.

?

öğrenip ölçmek istediğin nesneden hiç olmazsa bir zaman için uzaklaş. Ancak şehirden ayrıldığın zamandır ki evlerin üzerlerinde yükselen yüce kuleleri görebilirsin.

?

İnsan benliğimi buldu mu, zaman zaman bunu yitirmeyi, sonra yine bulmayı bilmeli. Bir düşünül*

olmak şartiyle, tabii.

özellikle bir düşünür için, hep aynı kişiye bağlı olmak zararlıdır.

?

İşitilen ya da okunan her yeni düşünce, çok düşünen kimseye bir zincir biçiminde görünür.

?

Büyük eğitimci de tabiat gibidir: Engelleri yığmak zorundadır: Sonradan bunları aşmak için.

120

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Eıı küçük olayların bile üzerimizde nasıl iz bıraktıkları bilinince, bunların çizdiği yoldan ayrılmak gerektir. Ve insan bu küçük olaylardan kurtulamaz. Düşünen adamın, yaşamak istediği her nesne üzerinde hemen hemen doğru bir fikir sahibi olması gerekir.

?

İnsan bütün nesneleri bildiği zamandır ki kendini de bileecktir. Nesneler sadece onun kendi sınırlarıdır çünkü.

?

İsterim ki ilkin kendine saygı gösterilmekle işe başlansın: Gerisi gelir artık. Böylelikle insan başkaları için yaşamaz olur artık: Onların en az bağışladıkları da budur: «Ne, işte bir adam ki kendine saygısı varr ha?»

Kendine saygı göstermek, kendine sevgi beslemekten apayrı bir şeydir; cinsel aşktaki o kör kadercilikten daha âdi şey yoktur, adına Ben denen ve ikilikte sevilen nesneyi küçümsemekten daha âdi şey yoktur: Aşkta kaderciliktir bu.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

121

Büyük adamlar anlaşılmaz: Bunlar bütün suçlarını bağışlarlar da bir zaaflarını bağışlayamazlar. Ne çok insan feda ederler! Ne

türlü bir çölle çevrilmiştir şu deha!

?

Bilgi'nin velileri olamazsanız savaşçıları olun bari!

?

Her büyük adamın geçmişi kapsayan bir gücü vardır: Bütün tarih onun için yeniden teraziye vurulur ve geçmişin binlerce sırrı, saklandıkları yerlerden çıkarlar., ve onun güneşine girerler. Geleeckte tarihin ne olacağı bilinemez: Geçmiş, özü bakımından öğrenilmiş değildir belki! Geçmişi kapsıyan daha çoook güce ihtiyacı var onun!

?

Bir büyük adamı tutanlar onu övmek

için kendilerini kör etmeğe alışıktılar.

*

Bir ülkücü ıslah olmaz: Onu gökten aşağı atsalar. bu sefer de cehennemi ülkü edinir.

122

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Bütün ülkücüler hizmet ettikleri şeyin dünyanın en iyi nesnesi olduğunu hayal ederler. Gelişip serpilmek için ülkülerinin, insanların bütün öteki girişimlerinde kullandıkları aynı pis kokan gübreye muhtaç olduğuna inanmak istemezler.

?

Filozof için en sarp ülküyü hazırlamam gerek. Bilginin bunun ilşiği yoktur. Bilgi ülkesinde bilgin, bir sürü hayvanıdır. Ona «yap • dendiği, ondan önce başkaları da yaptıkları için araştırma yapar.

?

Bilgin kendini tanımaktan kaçımr; kendi

köklerini toprağa gömülü tutar.

?

Ermiş kişi: O, olduğu şey değildir de ona tarihsel değerini veren ermemiş kişinin gözünde ne anlama geliyorsa odur.

?

Çileci, erdemi zorunluluk haline getirir.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCEI ER

123

Din şehirinin çömezi ondan çok acı çeker.

?

Çileci ülkü bir yana bırakılırsa insanın (hayvan - ıısan'ın) o zamana dek hiçbir anlamı olmamıştır. Bu ölümlü dünyada, varlığı amaçsızdı. «İnsan da ne için?» cevapsız bir soruydu. «İnsana doğru, toprağa doğru» iradesi yoktu. Her büyük insan kaderinin ardında, nakarat gibi, gittikçe tteyüyen bir «boşuna!»

sözü duyuluyordu. Çileci ülkünün asıl anlamı şudur işte: Eksik olan bir şey vardı.

kocaman bir boşluk insanı çevrelemişti.

?

Büyüklük Janrı'da bulunamazsa hiçbir yerde bulunamaz: Onu ya inkâr etmek, ya yaratmak gerektir.

?

Tanrı'nın ölümünü, nefsimiz üzerinde boyuna kazandığımız büyük bir feragat ve zafer haline getinnezsek, bu kayıbı pahalı öderiz.

?

.124

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Kutsallıktan yana zengin insan kötüler

arasında rahat eder: Her inkâr, yoksulluktur.

?

Çarmıha gerilen İsa'ya karşı şarap tanrısı Dionysos: Çelişme burada; ©ldürülmelerin-de hiçbir l'ark yok ama, anlamı ayrı: İkinci durumda hayatın kendisi, onun sonsuz bereketliliği, ebedî dönüşü, acı çekmeyi, yıkılmayı, yokolma iradesini gösterir. Birinci durumda ise İsa'nın çektiği acı ve onun masumluğu, hayat aleyhinde tanıklık eder ve onun mahkûmiyetine sebep olur. Anlaşılacağı üzere mesele ,acının anlamındadır: Bir Hıristiyanca anlam, bir de trajik anlam. Birincisi kutsallığa; ikincisi ise büyük bir acıyı haklı göstermek için oldukça kutsal sayılacak bir varlığa yol açar.

Trajik insan ise, bu ölümlü dünyadaki en mutlu kaderi dahi inkâr eder: Âcizdir, yoksuldur, hayattan bütün biçimleri altında acı duyacak kadar biçaredir.

Çarmıhtaki Tanrı, hayat üzerinde ağır basan bir lânetlemedir; bundan kurtulunma-sı gerektiğini gösteren bir işarettir.

Paramparça doğranan Dionysos ise bir

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE» 125

hayat umududur: Ebediyen yeniden doğar.

kendisinin yokoluşundan tekrar doğar o.

?

Bütün yeteneklerini geliştir. Bu «anarşiyi

geliştir, öl!» anlamınadır.

?

Aktör, ifade ettiği duyguyu hissetmez.

Hissetse mahvolduğu gündür.

?

Yazar ağzını kapamalıdır ki eseri kendi-ninkini açsın.

?

Yalnız elimle yazmıyorum: Ayağım da yazar olmak istiyor. Sağlam, özgür ve yiğit, Bazen tarlalarda yürüyor, bazen kâğıtta.

*

Birdenbire anlatılamaz bir incelik ve arılıkla bir nesne görünür, sesini duyurur, heyecan yaratır, benliğinizin tâ derinliğine dek

.126

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

sarsar sizi: Dinlersiniz, aramazsınız artık. Bağını sormadan üzümünü kabullenirsiniz. Bir düşünce şimşek gibi çakar, bir zorunluluk gibi kabul ettirir kendini, ifadesinin biçiminden yana hiçbir kuşku bırakmaz sizde: Tutacak başka hiçbir yolum olmadı.

Bütün şairlere gülerim! İnsan hiçbir düşte görülmiyen bir gelecekte yaşar ve «bütün elbiselerden utanç duyan» tanrılarla rakseder de hâlâ şair geçinirse, ayıp olmaz mı?

Bir engel, yaratıcı gücü durdurdu mu, sonunda sanki bir iç çalışmanın ürünü olmı-van bir ilham sözkonusuymuş gibi, ânî bir fışkırma olur. Bu ise bir mucizeye benzer... Sermaye boyuna birikmiştir, birdenbire gökten düşmüş değildir. Bu türlü ilhamlar örneğin iyilik alanında, erdem alanında, ahlâksızlık alanında da vardır zaten.

?

Sanatçıyı meydana getiren, olağanüstü hallerdir, marazî olaylarla derinden ilişiği olan bütün haller; öyle ki, hasta olmaksızın sanatçı olmak mümkün görünmez.

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

127

Sanatçıda kişiliği yaratan ve değişik derecelerle insan kişiliğinin birer parçası olan fizyolojik haller şunlardır:

1)

Sarhoşluk, coşkun bir kudret duygusu, nesneleri bütünlüğümüzün ve yetkinliğimizin bir yansısı haline sokan iç zorunluluk.

2)

Bazı duyuların aşırı keskinliği; ki bu, sanatçıya apayrı bir şifreli dili anlamak ve yaratmak imkânını verir; yine bu dil, bazı sinir hastalıklarına bağlı görünür; o büyük hareketliliğe de imkân verir ki bundan da meramını anlatmak için güçlü bir arzu, bazı işaretler verebilecek herşeyden sözetme iradesi, işaretler ve hareketlerle kendi benliğinden kurtulma ihtiyacı, yüz çeşit kelâm aracıyla, kendinden bahsetme imkânı ve bir patlama hali doğar. İlkin bu hali bir baskı ve iç gerginliğin aşırılığından (her çeşit kas çalışmaları ve hertürlü hareketlerle) bir kurtulma ihtiyacı; sonra bu hareketlerin (imgeler, düşünceler, arzular gibi) iç olaylar yaratmak için iradedışı bir koordinasyonu; ve nihayet içten gelen güçlü uyarmaların itişi altında bütün kas sisteminin bir çeşit otomatizmi olarak görmek gerektir. Düzenleyici aygıtın kendisi durmuş göründüğünden, bu tepkiyi önlemek im-

.128

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

kânsızdır. Duyum, düşünce, heyecan gibi her iç hareketin yanısıra damarların durumunda, dolayısiyle renkte, "beden sıcaklığında, salgılarda değişiklilker olur. Müziğin telkin gücü vardır, zihnî telkin».

3) Taklit ihtiyacı. Aşırı bir duyarlık sırasında belli bir örnek, bulaşma yoluyla geçer, bunun belirtilerine bakılarak bir hal sezilip gözönüne getirilir. İçten fışkıran bir imge kolların, bacaklarm kımıldamasına yeter; iradenin az-çok gevşediği görülür (Schopen-hauer). Dış nesnelere karşı bir çeşit sağırlık, körlük vardır; kabul edilir uyarmaların alanı sınırlıdır muhakkak.

Sanatçıyı yabancıdan (sanat karşısında duygulanan kimseden!) bu ayırdeder. Gerçekten, yabancı, bir duyumu alırken en yüksek uyarım noktasına erişir; sanatçı ise buna yetenekte ulaşır, öyle ki, bu iki davranış arasındaki karşıtlık yalnız doğal değildir, arzulanır bir şeydir de, Optik tersinedir: Sanatçıdan dinleyicinin (ya da eleştiricinin) optiğine alışmasını istemek, onun kendisini ve yaratıcı gücünü zayıflatmasını istemek olur... Burada da tıpkı cinsiyetlerin ayrüığı gibi bir hal sözkonusudur: Eser veren sanatçıdan ka-SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE» 129

din olması ve duygulu olması istenmemelidir. Bizim estetiğimiz o zamana dek bir kadın estetiği olmuştur: Yalnız sanata karşı duygulu olanlar ««güzel» hakkındaki deneylerini açıklamışlardır çünkü.

Sanatçı bugüne dek felsefede yoktur... Bu ise gerekli bir boşluktur, çünkü kendini anlamağa başlıyan sanatçı gücünü tüketebilir; o arkaya bakmamalı; hiçbir şeye bakmamalı, eser vermelidir. Bir sanatçı için eleştirme yapamamak bir şereftir, yoksa o ne sanatçı olur ne eleştirmeci, sadece «modern» olur.

?

Seni övdükleri sürece kendi yolunda gittiğini sanma sakın: Başkasının yolundan gidiyorsun.

?

Kendi ışığım içinde yaşıyorum: Benliğimden fışkıran alevleri içiyorum.

?

Hayatınızın ufkunda dağ ve orman çizgileri gibi sağlam, sakin çizgiler yoksa en özden iradeniz bile sarsılır, dağılır, bir şehirli-

.130

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

ninki gibi arzularla dolar: Böyle bir kimsenin hiçbir mutluluğu yoktur artık, hiçbir mutluluk da veremez.

*

Belirli bir dereceye dek akıl hürlüğüne ulaşan kimse, yeryüzünde kendini bir yolcu - gibi hissetmez, böyle bir amaç yoktur çünkü. Fakat o, dünyada bütün olup bitenleri görmek, bunun için de gözlerini açık tutmak ister. Onun için gönlünü fazlaca kuvvetli bağlamamalıdır, benliğinde gezip dolaşan bir şey, değişiklikten ve geçicilikten hoşlanan bir şey bulunmalıdır.

?

Vadilere göre yüksek yerler, özellikle kışın, sanıldığından daha sıcaktır. Bir düşünür bunun simge yoluyla ne anlama geldiğini bilir.

?

Derin insanlar da derin kuyular gibidir: İçlerine düşen nesne, dibe uzun zamanda va-rır.Beklemekten yana ötedenberi sabırsız davranan seyirciler bu insanları duygusuz ve haşin - çoğu zaman da cansıkıcı

- bulurlar.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

131

İşte bir kahraman ki meyveler oluğun iaşmaz ağacı silkelemekten başka şey yapma mıştır. Çok mu az görünüyor bu size? İlkin

onun silkelediği ağaca bakın öylesye.

?

Herkesin olabilen nesnenin her zaman için değeri azdır. Bu eskiden de, bugün de hep nasıl idiyse sonunda da böyle olması gerek: Büyük nesneler büyük insanlar için, uçurumlar derin insanlar için, sevgilerle ürpertiler ince insanlar için - kısacası, nâdir kişiler içindir.

?

Kahramanlık kendini başkalarıyle yarışma halinde hissetmeksizin ya da başkalarından önce büyük işler yapmaktan ibarettir. Kahraman kişi nereye giderse gitsin, ıssızlığı da. aşılmaz ve kutsal sınırları da yanında götürür.

?

Bağımsız olarnak küçük bir azınlığın işidir: Güçlülerin de imtiyazıdır. Haklı dahi olduğu halde, fakat zorlanmadan bu bağımsızlığı deneyen kimse muhakkak ki yalnız güc-

.132

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

iü olduğunu değil, ataklık derecesine varan bir atılganlığa sahip olduğunu da gösterir. Bir lâbirente girer, hayatın birlikte getirdiği tehlikeleri binle çarparak büyültür. Bunlar arasında en küçüğü, kendini herkesin seyredeceği hale sokmak değildir. Yine bunlar arasında en küçüğü, ahlâksal bilincin içinde gizlenmiş bir canavarın sebep olduğu o yanılmalar, o acılar da değildir muhakkak. Böyle bir kimsenin öldüğünü farzediıı! Bu, insanların o kadar anlıyamıyacağı bir şey olacaktır ki, ona acımayacaklar, bu olayı his dahi etmiyeceklerdir hattâ. - Bu adam da geri gelemez artık, insanların acıma duygusuna doğru geri gelemez.

?

Soylu insan, bir değerler yaratıcısıdır.

?

Soyluluğun alâmetleri: ödevlerini, herkesin ödevleri olacak şekilde alçaltmayı hiçbir zaman düşünmemek; kendi öz sorumluluğundan vazgeçmeğe kalkışmamak; onu başkasıy-le naylaşmağa kalkışmamak; imtiyazlarını ve

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

133

bunları yürütmeyi de ödevleri arasında saymak.

?

Büyük işler başarmak isteyen kimse, Karşılaştığı her insanı ya araç, ya gecikme sebebi. ya engel, ya da geçici duruş sayar. Onun soydaşlarına karşı asilce iyilik, ancak o lâyık olduğu yüksekliğe erişip hüküm sürmeğe oaş-İadığı zaman mümkün hale girer. Sabırsızlık, sonra komedya oynamağa mahkûm olduğunu bilmek (savaş dahi, bir amaç gizleyen her araç gibi. bir komedyadır çünkü) onun bütün ilişkilerini bozar: Bu adam yalnızlığı.

hem de bunun en zehirlisini tadar.

?

Asil bir soyun büyük faydası, yoksulluğa daha kolay katlanma imkânını vermesin-dedir.

?

Soylu kişi kimdir? Bugün bizim için «soyluluk » sözünün anlamı nedir? Ayaktakı-mınm hüküm sürmeğe başladığı bu sıkıntılı ve kapalı gök, herşeyi donuk ve kurşun gibi

.134

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

yapan bu gök altında soylu adam kendini nasıl belli eder, nesinden anlaşılır? Bu soyluluğu belirten, eylemler değildir: Eylemler her zaman belirsizdir, her zaman anlaşılmaz niteliktedir. Soyluluğu belirten, «eserler" de değildir: Bugün sanatçılarla bilginler arasında epey çok sayıda kişiler vardır ki bunlar, soylu olanı bulmak bakımından besledikleri derin arzuyu eserleriyle açıklarlar. - Ama işte tam bu soyluluk da asıl bir ruhun ihtiyaçlarından bambaşkadır. - Aslında bu, bir soyluluk noksanının tehlikeli işareti, gevezecc ifadesidir. Eski bir dinsel formülü yeni ve daha derin anlamda kullanarak diyelim ki burada mertebeyi tâyin eden, onun ne olduğuna karar veren eserler değil, inançtır: Bu, soylu bir ruhun kendine az - çok beslediği temel güvendir, aranmıyan, bulunmıyan, fakat yokolmasına da muhakkak ki imkân olmıyan bir nesnedir. - Soylu bir ruhun kendine saygısı vardır.

?

Tıpkı değerli bir taş gibi yavaş yavaş sertleşmeli ve nihayet, sonsuzluğun sevinci uğruna sâkinlik içinde dinlenmeli.

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE» 135

Biz ki hiçbir zaman yurda sahip olmadık, yapacak başka şeyimiz yok: Ya fâtih olmalıyız, ya kâşif.

Torunlarımıza sahip olmadığımız bir nesne, bir yurt bırakırız belki.

?

Ey kardeşlerim, soyluluğunuz geriye değil, dışarıya doğru bakmalı! Bütün yurtlardan kovulacaksınız siz!

Çocuklarınızın ülkesini seveceksiniz: Bıı sevgi sizin yeni soyluluğunuz olsun - En uzak denizdeki keşfedilmemiş ülke! Yelkenleriniz onu arasın, yine de arasın!

Çocuklarınız indinde babalarınızın oğulları olmayı bağışlatmanız gerek: Bütün geçmişten sıyırın kendinizi!

?

Odysseus, Nausikaa'dan nasıl ayrıldıysa, hayattan da öyle ayrılmak gerek - Ona âşık olup vurulmaktansa onu takdis ederek.

?

Almanya'da büyücek adamın eksiği, iyi bir yetişim aracıdır ki bu. daha büyük adam-

.136

ların gülüşüdür. Almanya'da bu adamlar gülmezler.

Günün birinde şimşeği ateşliyecek kimse uzun zaman... bulut olmalıdır.

Sen, ey sürgün, sen ki kendiliğinden sürgünü boyladın, insanlar ve insanların merhameti arasında oturamaz mısınız?

Uçurumları sevenin kanadları olmalı.

?

İnsanın da, hayvanın da üstünde yükse-liyorum... ve konuşuyorum. Kimse konuşmuyor benimle.

Değişebilen kimse benim soyumdandır ancak.

?

Sevişmek isteyince ilkin birbirinden nefret etmeli değil mi?... Senin lâbirentinim ben.

137

Empedokles katkısız bir ıztırap adamıdır. Kendini Etna yanardağının içine atışı, bilme isteğinin itişiyle olmuştur! Sanatı istiyordu o, yalnız bilgiyi bulabildi. Faust'ları ortaya çıkaran, bilgidir.

?

Nasıl olur da Sonsuzluğu ve halkaların nikâh halkasını. Dönüş halkasını cân-ı gönülden istemem?

Kendisinden çocuk sahibi olmayı arzula-yacağım bir kadına hiç rastlamadım henüz, sevdiğim bu kadın olsun o, seviyorum seni çünkü, ey sonsuzluk! ÇÜNKÜ SENİ SEVİYORUM. EY SONSUZLUK!

?

Söyleyin kardeşlerim, arslanm yapamayıp da çocuğun yapabileceği nesne nedir? Yırtıcı arslan niçin yeniden çocuk olmak zorundadır? Bir masumluktur çocuk ve unutmadır. yeni bir başlangıç, bir oyun, kendiliğinden dönen bir çark, bir ilk kımıldayış, kutsal bir Evet'tir.

?

Gözlere sahip olmak için içgüdülerimizle

138

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

eylemlerimizi sert bir şekilde yaşamalıyız -kendimizi geçici olarak yaşantıya bırakmalıyız, sonra bakışlarımızı geçici olarak onun üstüne dikmeliyiz.

?

Her insan benliğinde entellektüel yüksekliğin ve ahlaksal temizliğin çifte özlemini taşır. Her düşüncede açılmak eğiliminde olan

iki kanat vardır: Deha ile kutsallık.

?

Hafif ve temiz hava, çok yakın tehlike, sevinçli bir hainlikle dolu bir düşünce - işte birbirine çok uygun nesneler.

Ülküsüne ulaşan kişi onu geçer.

Biliyorum nerden geldiğimi!

Alev gibi doymamış bir halde.

Yanıyorum, yiyorum kendimi.

Değdiğim nesne ışık,

Bıraktığım ise kömür oluyor:

Şüphe yok buna: Bir alevim ben!

?

Senin yitirdiğini yitiren hiçbir yerde durmaz artık.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCEI ER

139

Arasıra da olsa yetkin, kusursuz, mutlu, güçlü, övünçlü bir kimseye bakmak sevincini verin bana: Öyle bir kimse ki, insanın tamamlayıcısı ve kurtarıcısı olsun, sevgisi uğrunda insana olan inancı muhafaza ettirebilecek bir kimse.

?

Bir kimse gününün enazından üçte birini tutkusuz. insansız, kitapsız geçirmezse nasıl düşünür olabilir?

?

Altın olan her nesne parlamaz. Işıldamak, en soylu madene özgüdür.

Evet benim îradem, sende bütün mezarların yıkıcısını görüyorum ve selâmlıyorum seni! Mezarlar nerdeyse, dirilişler de yalnız ordadır.

?

Geleceğin ışığını günün birinde yakacak olan kimse, tıpkı ağır bir fırtına bulutu gibi, uzun zaman dağın yamacına asılı kalmalı!

?

.140

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Sonsuzluk çevremde kükrüyor, zamanla mekân tâ uzaklara dek ışıldıyor - haydi, cesaret, yaşlı gönül!

?

İnsanda en çok gelişmiş olan. onun kudret iradesidir - bir Avrupalı iki bin yıllık yalancı Hristiyanlığa, kendine dahi yalan söy-liyen Hristiyanlığa aldanmamalı.

?

18. yüzyılı geride bırakmak için iki büyük teşebbüs yapılmıştır: İnsanı, askeri, kudret uğrunda savaşı uyandıran ve Avrupa'yı politik bir birlik olarak düşünen Napoleon. İnsanlığın eriştiği herşeyin mirasçısı bir Avrupa tasavvur eden Goethe.

Bu yüzyılın Alman kültürü kuşku uyan-dıryor. Müzikte özgürlük ve birlik dolu o unsur eksik.

?

«Kahraman sevinçli», o zamana dek bu, tragedyacılarm gözünden kaçtı.

düşünce

¦ Bilgi teorisi» nden ibaret kalan felsefe, gerçekte o çağın çekingen bir doktrininden, bir itidal doktrininden başka bir şey değildir artık: Kapının eşiğinde duran ve içeriye girme hakkını kendinden esirgeyen bir felsefe - en son kertesine inmiş, bir son, bir can-çekişme haline, acınacak hale gelmiş bir felsefedir bu. Şu halde, nasıl olur da böyle bir

felsefe... hüküm sürebilir!

?

Deha ile, yani doğuran, yaratan (bu iki terim eıı geniş anlamlarında alınmak

şartiy-ıe) bir varlıkla kıyaslanınca ortahalli bilginde. bilim adamında daima evde kalmış bir kız hali vardır: Bu kız gibi o da insanın en değerli iki fonksiyonundan hiçbir şey anlamaz çünkü. Bilgine de, evde kalmış kıza da saygı gösterilir şüphesiz... ama zararlarını karşılamak için.

?

Belki beş altı tane akıllı adam fiziğin, dünyanın bir izahı değil de bir yorumlanma-144

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

sı, bir düzene sokulması demek olduğunu anlamış bulunuyorlar (Müsaadenizle bizim fik-rimizdir bu).

Fakat fizik, duyulara olan inanca dayandığı ölçüde, değeri daha da artar ve çok uzun zaman da daha değerli sayılacaktır. Bu arada, bir izah da telâkki edilecektir. Gözlerle parmaklar fizikten yanadır, gözle ve elle yakalanabilir o. Bu ise gerçekten aşağılık zevklere sahip olan çağımızı büyüler, kandırır, inandırır.

?

Hattâ bu yeni tutku olmasa bile - öğretme tutkusu, demek istiyorum - bilim ilerliyecekti: O zamana dek bu tutku olmadan da bilim pekâlâ gelişti, öğretmenin bir araçtan fazla şey olmak istemesi, tarihte yeni bir durumdur.

?

Sevgiyle hınç kör değillerdir ama, taşıdıkları ateş yüzünden kör hale gelirler.

?

Sevgi yüzünden yapılan şey her zaman

iyilikle kötülüğün ötesinde yapılır.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

145

Bir düşünce ufukta yükselirken ruhun ısısı genellikle çok düşüktür. Düşünce sıcaklığını ancak yavaş

yavaş geliştirir ve ona olan inanç azalmağa başlarken, sıcaklık da en yüksek derecesini bulur (Yani, en fazla etkiye sahip olur).

?

Eflâtun'dan beri bütün ilâhiyatçılar, bütün filozoflar aynı yolda yürüyorlar - Bu demektir ki, ahlâktan yana içgüdü ya da - Hris-tiyanların deyimince "inanç» benim deyimim-ce de «sürü» - o zamana dek galip geldi. Bununla birlikte akılcılığın babası (dolayisiyle de İhtilâlin büyükbabası) olan Descartes'ı bunun dışında tutmak gerek; o yalnız aklın otoritesini tanıdı çünkü: Fakat akıl sadece bir âlettir, Descartes ise sathiydi.

?

Gerçek filozoflar kumanda ederler; kanunu kabul ettirirler.

?

Filozof şunları soyliyerek kendi ülküsü-

.146

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

nün bir parçasını açıklıyacaktır: «En yalnızr en gizli, en ayrı, iyi ile kötünün ötesinde, erdemlerine sahip, birçok gerçeklerle dolu kimse, en büyük insan olacaktır. Hem çok, hem tek, geniş ve dolgun olan nesneye büyüklük denecektir.»» Fakat bir kez daha soralım: Büyüklük bugünkü günde mümkün mü?

?

Derine gitmek, nesnelerin derinine varmak zaten bir zorbalık, boyuna dışgörünüş-lere, yüzeylere doğru çıkmak isteyen düşüncenin iradesine acı çektirmek iradesidir. Her öğrenme iradesinde bir damla zalimlik vardır zaten.

?

İnsanoğlu hiçbir şey istememektense hiçliği istemeyi tercih eder.

*

En kuvvetli ilâç hangisidir? Zafer.

?

Deri değiştiremiyen yılan ölür. Düşünce

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

147

değiştirmesine engel oiunan kafalar da öyle;

bunlar kafa olmaktan çıkarlar.

?

Yaşamak demek, ölmek istiyen bir nesneyi boyuna benliğinden uzaklaştırmak demektir. Yaşamak demek benliğimizde - yalnız benliğimizde de değil - zayıf ve yaşlı hale gelen herşeye karşı zalim ve merhametsiz olmak demektir. Yaşamak - ölmekte olana, yoksul ve yaşlı olana karşı merhametsiz olmak mı? Boyuna öldürücü olmak mı demek? Oysa vaşlı peygamber Musa: «öldürmiyecek-sin!»

demişti.

?

Güzel, çirkini yendiği anda büyük üslûp da doğar.

?

Bizi bir kez olsun bütün öbür kitapların

ötesine götüremiyen kitap neye yarar?

?

Büyük bir düşünceyle karşı karşıya olmak dayanılır şey değildir. Bir düşünceyi - bu yüzden ölmelerine meydan vermeksizin -

.148

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

bildirebileceğim insanlar arıyorum, çağırıyorum onları.

?

En büyük olaylarla en büyük düşünceler - ama en büyük düşünceler zaten en büyük olaylardır - ancak sonradan anlaşılır: Çağdaş kuşaklar bu olaylarla değil de onların yanısıra yaşarlar. Yıldızlar için de durum aynıdır. En uzak yıldızlar insanlara en sonra ulaşırlar ve onlar ulaşmadıkça da insanlar orada...

bir yıldız olduğunu inkâr ederler.

?

Tanrı bir düşüncedir ki her doğruyu eğri hale sokar, hareketsiz ve ayakta olan herşeyi döndürür.

Nasıl? Vakit geçti mi yoksa? Her geçici şey yalan mı ki?

Bunu düşünmek kemiklere başdönmesi. mideye de bulantı verir: Aslında bu düşünceye sar'a diyorum ben.

?

Ve herkese som ve hareketsiz, doygun ve yokolmaz tek bir varlığın öğretilmesi işine de kötü ve insan düşmanı diyorum.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

149

örtüleri açıldığı zaman da gerçeğin yine

gerçek olarak kaldığına, inanmayız.

?

Bir yargının yanlışlığı bizim için bu yargıya karşı bir itiraz değildir; en acayip düşüncemiz de belki budur işte. Tek mesele bu yargının hayatı hangi ölçüde canlandırıp muhafaza. ettiğini, türü hangi ölçüde idame ettiğini ve hattâ belki de geliştirdiğini bilmektir.

?

Karşıtlama (antitez) yanlışın gerçeğe

doğru en iyi yol aldığı darkapıdır.

?

Dış görünüşe göre gerçeğin daha değerli olduğunu düşünmek sadece ahlâksal bir önyargıdır; en esassız bir varsayımdır hattâ. Şunu kendimize itiraf gerek: Hayat temel olarak perspektif değerlendirmelerine ve perspektif görünüşlerine sahip olmasaydı, hayat diye bir şey olmazdı. »'Dış

görünüşler âlemi» (bazı filozoflann erdemli heyecanları ve hödüklükleriyle) tamamen yokedilmeğe kal-kışılsaydı (bunun mümkün olduğunu farzet-mek şartıyle). -«Gerçek» diye birşey kalmaz-

.150

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

dı artık. Hattâ «gerçek»le «doğru» arasında esaslı bir çelişme olduğunu farzetmeğe kim zorluyor bizi?

?

Bizim XVIII. yüzyıl dalkavuk filozoflarının dediklerine bakmayın: Gerçeğin kendisi hiçbir kudrete sahip değildir. Pekâlâ da kudreti kendine çekmek, yahut kendisi kudretin yanında yeralmak zorundadır, böyle yapmazsa daima yokolacaktır! Epeyce ve epevceden

de fazla ispatlanmıştır bu.

?

«Doğru» deyince bu zihnimde muhakkak yanlışın tersini değil, fakat sadece en esaslı hallerde çeşitli yanlışların birbirlerine oranla

durumlarını gösteriyor...

?

Gerçek, bir inancı yokettiği içindir ki kötülük yapar; doğrudan doğruya kendisi kötülük yapmaz.

?

Her büyük gerçek ancak çok geç olarak üstün insanları fethedebilir: Bu ise samimi düşünürler için bir ıztıraptır.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

151

İtiraz, sapınç, neşeli kuşku, alay; sağlık alâmetleridir: Mutlak olan herşey patolojinin kapsamına girer.

?

Yalnız tarihsel zihniyete sahip kimse varlığın dersini anlamamıştır ve buna yeniden başlaması gerektir.

Varlık bilmecesi senin kendi benliğindedir: Senden başka kimse çözemez onu!

?

Her kilise bir tanrı-insanın mezarı üzerine dikilmiş taştır: Onun dirilişini zorla önlemeğe çalışır.

?

Gerçek hayata giriş - insan genel hayatı

yaşıyarak kendi özel hayatını kurtarır.

?

Daima daha temiz, daima daha uzak olarak düşünülen bir tanrı ile daima daha günahkâr insan arasındaki ayrılığın yarattığı gerginlik, insanlığa zorla kabul ettirilen en büyük kuvvet sınavlarından biridir. Günah-

.152

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

kâr için Tanrı sevgisi bir mucizedir. Yunanlılar tanrısal bilgi ile insan bilgisizliği arasında niçin böyle bir gerginlikle karşılaşmadılar? Bu iki uçurumu birleştiren köprüler, varolmıyan yeni yaratıklar olsalar gerek (Melekler rçi? Vahiy mi? Tanrı'nın Oğlu mu?).

?

Tanrılar yalnızca korku yüzünden icat edilmiş değildir: Kudret duygusu fantastik hale geldiği zaman, varlıklar yaratarak rahatlıyordu.

*

«Üstün» ile «aşağı», en önemlinin, en yararlının, en acelenin seçimi en ilkel organizmalarda dahi vardır. «Varolmak» daha şimdiden «değerlendirmek» anlamınadır. Her iradenin altında bir değerlendirme gizlidir -

irade de organik'in içinde hâzır-nâzıdır.

?

İçgüdüler birkaç derece soğusalar, hayat durur. Hayat ateşin yükselişine ve akılsızlığın kaynayışına bağlıdır.

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCEI ER 153

Her eğilim, her dostluk, her sevgi aynı zamanda fizyolojik bir nesnedir. Physis'in ne denli yüksek ve derin olduğunu bilemeyiz.

?

Bilinmez - insan, bilinmez - eylem. Buna rağmen insanlardan, eylemlerden biz bunları biliyörmuşuz gibi sözedil'irse bunun sebebi hemen herkesin oynıya bileceği bazı roller üzerinde anlaşmaya varılmış olmasındandır.

?

Akıl! Kendi de bilmeksizin, hattâ en büyük filozoflarda bile akılsızlık eder (sapıtır). Akıldan yana Spinoza nasıl da akılsızlık etmişti! Esaslı yanlış anlaşmanın varlığına, anlaşmazlığın yokluğuna inanmaktır - Sonu ölüm olurdu bunun!

?

Zulümdeki incelik sanatın kaynaklarıyle ilgilidir.

?

Kudretin arttığını hissetmek, zevk vericidir.

?

.154

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Bizi ıslah edebilecek tek şey nedir? Kusursuzu görmek.

?

Dua etmeyi bırakıp takdis edelim.

?

Dünyanın anti-metafizik - fakat artistik - bir anlayışını edinmek gerek.

? '

Her içgüdüde egemenliğe susamışıık vardır: Böyle olunca da felsefeyle uğraşmaya kalkışır.

?

Pişmanlık, köpeğin taşı ısırması gibi bir

şeydir: Budalalık yani.

?

İinsan en çok kendi Tanrısına karşı dürüst davranmaz: Günah işlememeli.

?

Şeytan, Tanrı'ya karşı en geniş görüşlere sahiptir - bunun için de çok uzak durur ondan: - şeytan, yani bilgi'nin en eski dostu.

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

155

Mistik izahlar derin sanılır; doğrusu şu

ki, sathî bile değildir onlar.

?

Hristiyanlık dünyayı çirkin ve kötü görmeğe karar verince dünya da çirkin ve kötü oldu.

?

Bağlı gönül, serbest düşünce! İnsan gönlünü sımsıkı bağlayıp tutsak hale getirdi mi. düşüncesine çok büyük serbestlik verebilir. Bir kez daha söyledim bunu. Bana inanmıyorlar - meğer ki bunu zaten bilmiş olsunlar...

?

Hristiyanlığın bütün öteki dinlere olan üstünlüğü, bir söze sahip oluşudur (Ne hokkabazlık) : Sevgiden bahseder. Böylece de lirik bir din olmuştur (Oysa öbür iki yaratışında musevilik dünyaya kahramanca ve destanı dinler sunmuştur). Sevgi sözünde öyle belirsiz, öyle coşturucu, anıya ve umuda öylesine hitap eden bir şey vardır ki, en geri zekâlı, en katı yürekli kimseler dahi bu sö-

.156

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

zün ışıltısıyla yine de bir şey duyarlar. En zekî kadın, en bayağı erkek bu sözü duyunca -hattâ aşk tanrısı Eros onları pek avucuna almamış da olsa - bütün ömürlerinin en az bencil anlarını düşünürler.

Ve ana - babalarının, çocuklarının, yavuklularının sevgilerini tatmamış olan o sayısız insanlar; özellikle cinsel duyguları yücelmiş bütün o erkekler hristiyanlıkta bir hazine bulmuşlardır.

?

Ahlâk dünyası da yuvarlaktır! Ahlâk dünyasının da kutupları vardır! Kutupların da varolmağa hakları vardır! İş kalıyor bir başka dünyayı - ve daha birçoklarını - keşfetmeğe! Hadi bakalım, sizler de yola çıkın, filozoflar!

?

Gerçek alanından mantığa tıpatıp uygun

hiçbir nesne üreyemez.

?

O zamana dek organik hayatın mekanist olsun, ruhsal olsun, her iki izahı da başarısızlığa uğramıştır.

Bu son nokta üzerinde

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELE»

157

ayak direyorum. Düşünce, sanıldığından daha sathîdir. Organizmanın rejimi o tarzda yapılmıştır ki mekanik âlem de, düşünce âlemi de onun için ancak simgesel bir izah hizmeti görürler.

?

Üç olumlama:

Bayağı olan, üstündür («Bayağı adam» itiraz eder). Tabiate aykırı olan, üstündür (Dejenere itiraz eder). Orta olan, üstündür (Sürü, «aşağılık»lar itiraz eder). Ahlâk tarihinde bir kudret iradesi böylece ifade edilmiş olur ki bununla bazen köleler ve baskı altındakiler, bazen başarısızlarla acı çekenler, bazen de orta değerdekiler, kendi işlerine gelen yargı değerlerini üstün çıkarmağa uğraşırlar.

Bu ölçüde, ahlâk olayı biyoloji açısından çok tehlikelidir. Ahlâk şimdiye dek - bu sözlere verilen anlam ne olursa olsun - egemenlerin ve onların özgül içgüdülerinin zararına olarak, başarılı ve güzel mizaçların zararına olarak, bağımsızlarla imtiyazlıların zararına olarak gelişmiştir.

158

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Demek ki ahlâk, üstün bir tipe ulaşmak için tabiatın yaptığı çabalara karşı bir tepkidir; ahlâkın etkisi şunlardır: Hayatın eğilimleri özellikle ahlâka aykırı hissedildiği ölçüde, hayata karşı kuşku - (üstün değerler üstün içgüdülere aykırı hissedildiği ölçüde) saçmalık ve mantıksızlık; «üstün mizaçlar» da çatışma bilinçli hale geldiğinden bunların

soysuzlaşması ve intiharı.

*

Filozofları epey uzun zaman satırlar arasında okuduktan ve dikkatle gözledikten sonra kendi kendime şöyle diyorum: Felsefî düşünce konusunda bilinçli düşüncenin en büyük payını bizzat içgüdünün eylemleri arasında saymak gerektir.

?

Kitapların çoğunun kendisi için pek sathî hal aldığı bir insan, geçmişteki birkaç nâdir kişinin bildiklerini... yazmıyacak kadaı düşünce derinliğine sahip olduklarına hâlâ inanan insan.

?

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

159'

Her yaratış bir insan birliğidir. Düşünen

de, yaratan da. seven de tek ve aynı kişidir.

?

Bir nesneyi hem sevebilen, hem onunla alay edebilen kimse, dehâya erişmiş demektir.

*

Filozofun aradığı nesne, gerçek değildir: Evreni insanca hale sokmağa savaşır. İlkin kendi benliğini tanır, böylece de dünyayı anlar.

?

Belirli bir yükseklikte herşey birleşip bir* birine karışır: Filizofun düşünceleri de, sanatçının eserleri de, hayır işleri de.

?

Sanatın ahlâksal etksi üzerine Eflâtunun sorduğu büyük soruya çağımızm cevap vermeğe ne hakkı var? Hattâ sanata sahip olsak bile! - sanatın etkisini, herhangi bir etkisini nerde görüyoruz?

?

.160

SEÇİLMİŞ DÜŞÜNCELER

Her söz bir önyargıdır.

?

Kudretli ciğerleri ve zayıf sinirleriyle en modern müzik, ilkin kendi kendinden korkmuştur hep.

?

Apolloncuk - Dionysosculuk:

İki hal vardır ki bunlarda sanatın kendisi, insanda tabiatın bir gücü olarak ortaya çıkar ve insan istese de, istemese de onu dilediği gibi kullanır: Bir yandan onu görmeğe zorlıyarak, öbür yandan da âyinler yapmağa zorlıyarak. Bu iki hal günlük yaşayışta da kendini gösterir ama, daha güçsüz tarzda: Düşte ve sarhoşlukta. Fakat düşle sarhoşluk arasında da aynı çatışkı vardır: İkisi de benliğimizdeki sanat güçlerinin serbestçe ortaya dökülmesine yol açar ama, herbiri başka tarzda: Düş bizde görüşün güçlerini, bir araya getirme ve yaratma yetilerini; sarhoşluksa bizde jesti, tutkuyu, şarkıyı, raksı uyandırır.

SON